

”OJENNAT KÄTESI VERKKOON JA JOKU TARTTUU SIIHEN”

KOKEMUKSIA JA MUISTOJA KOTIMAISEN BBS-HARRASTUKSEN VALTAKAUDELTA

Petri Saarikoski

Artikkeli käsittelee perustutkimuksellisesta näkökulmasta Suomen BBS-harrastuksen kehitystä ja elinkaarta 1980-luvulta 2000-luvulle. BBS-toiminta vaikutti merkittävästi tietoverkkojen arkipäiväistymiseen sen varhaisvaiheen aikana ja vaikutti osaltaan nykyaikaisen verkkokulttuurin muotoutumiseen myöhemmin 1990-luvulla. Tästä huolimatta BBS-harrastus on jäänyt tietoverkkokulttuuria käsittelevissä tutkimuksissa pitkälti sivulauseisiin. Artikkelin aineistona toimii erityisesti kirjoittajan vuonna 2016 toteuttama laaja nettikysely, jossa kartoitettiin entisten harrastajien kokemuksia ja muistoja toiminnan päävaiheiden ajalta.

”BBS-järjestelmät olivat ikkuna muualle maailmaan ja eri kiinnostuksen kohteisiin. Usein oli vaikuttavaa vain kirjautua tai koettaa kirjautua järjestelmään.” (Kotikone, M, 1979)

Yllä oleva lainaus on vuonna 2013 toteutetusta kyselystä (Kotikone), jossa kartoitettiin laajemmin muistoja ja kokemuksia suomalaisen tietokoneharrastamisen arkipäiväistymisestä. Monet 1970- ja 1980-luvulla syntyneet nostivat esiin, että ennen Internetin läpimurtoa 1990-luvun loppupuolella BBS-järjestelmät tarjosivat harrastajille ensikosketuksen tietoverkkoihin.¹

BBS-järjestelmillä on ollut tärkeä rooli erityisesti tietoverkkojen kulttuurisen omaksumisen² kannalta. Suomessa sadoille tuhansille tietokoneharrastajille BBS-järjestelmät toimivat kirjaimellisesti ”porttina” sähköiseen tietoverkkomaailmaan. Tämän artikkelin tarkoituksena on luoda perustutkimuksellista yleiskuvaa BBS-kulttuurin merkityksestä tietokoneharrastamisen näkökulmasta. Teen rajauksen seuraavilla tutkimuskysymyksillä: Miten käyttäjät tutustuivat BBS-purkkeihin ja millaista toimintaa niiden ympärille syntyi? Mitä muistoja ja

kokemuksia tähän toimintaan on liitetty? Tutkimuksessa pohditaan myös BBS-toiminnan katoamisen merkitystä. Miten käyttäjät suhtautuivat toiminnan hiipumiseen? Tutkimus etenee pääpiirteissään kronologisessa järjestyksessä 1980-luvun varhaisvaiheista 1990-luvun loppuun ja 2000-luvun alun tapahtumiin.

BBS (eng. Bulletin Board System) tarkoittaa puhelinverkkoon modeemin ja tietoliikenneohjelmiston välityksellä kytkettyä verkkopalvelinta, johon muut käyttäjät voivat olla yhteydessä modeemilla varustetulla tietokoneella. Palvelimia nimitettiin harrastajien keskuudessa yleisesti ”purkeiksi” tai ”kannuiksi”.³ Ne olivat alun perin Internetistä riippumattomia järjestelmiä, vaikka 1990-luvun kuluessa suosituimmissa purkeissa oli mahdollista päästä käsiksi Internetin sähköposti- ja uutisryhmäpalveluihin. Suomessa BBS-harrastus oli suosituimmillaan noin 1990-luvun puolivälissä, jolloin varovaistenkin arvioiden mukaan purkeissa liikkui päivittäin kymmeniä tuhansia käyttäjiä.⁴ BBS-purkin ylläpitäjistä käytettiin nimitystä sysop⁵, joka toimi samalla purkin käyttäjien valvojana ja toimintaa ohjaavana moderaattorina.

Saatavilla olevien lähdetietojen perusteella maailmalla on toiminnassa edelleen muutamia satoja BBS-purkkeja, Suomessa niitä on käytössä muutamia. Tosin viime aikoina on ollut havaittavissa, että joitain lakautettuja purkkeja on palautettu takaisin linjoille.⁶ Uudelleenkäynnistyksistä ovat vastanneet pääasiassa harrastajat, mutta muualla maailmassa – erityisesti Yhdysvalloissa – toimintakuntoisia purkkeja näkee myös alan museoissa ja näyttelyissä.⁷ Näiltä osin purkit herättävät samanlaista kiinnostusta kuin käyttöön otetut vanhat kotitietokoneet ja pelisovellukset. Purkkien attraktioarvo tosin perustuu niiden pelkistettyihin, teksti- ja merkkigrafiikkapohjaisiin käyttöliittymiin, joihin ei enää törmää kuin korkeintaan teksti-TV:n kaltaisissa palveluissa (ks. Kuva 1).

BBS-kulttuurin historiaa on – varsinkin Suomessa – tutkittu melko niukasti. Kotimaisista, akateemisista tutkimuksista

mainittakoon erityisesti Mikko Hirvosen digitaalisen kulttuurin oppialaan kuuluva pro gradu -työ ja tieteelliset artikkelit (Hirvonen 2007, 2010 ja 2011) sekä artikkelin kirjoittajan omat julkaisut (2004 ja 2009). Kansainvälisesti tutkimuksellista kiinnostusta on ollut erityisesti Yhdysvalloissa.⁸ BBS-toimintaa sivutaan myös monissa kansallisissa Internetin⁹ ja kotitietokoneharrastuksen historiaa käsittelevissä julkaisuissa ja tutkijapuheenvuoroissa¹⁰. Erityisesti BBS-toiminnan vaiheita on analysoitu esimerkiksi demoscene-harrastusta koskevista tutkimuksista.¹¹

Sama koskee myös sen mediajulkisuutta: purkeista ovat kirjoittaneet lähinnä entiset ja nykyiset tietokoneharrastajat.¹² Suomessa 1990-luvulla aiheesta ilmestyi myös esimerkiksi tietokirjailija Petteri Järvisen yleisesityksiä (1994).¹³ BBS-kulttuurin säilyttämistä on pohdittu toisinaan myös poliittisella tasolla. Vihreiden kansanedustaja

```
paina <CR> ja lue seuraava viesti <<> näytä viesti johon tämä on vastaus
<num> lue numeron osoittama viesti <>> näytä ensimmä. vastaus tähän viestiin
<+> lue seuraava viesti <=> näytä seur. vastaus, jos sellainen on
<-> lue edellinen viesti <0> lue tämän vastausketjun ensimmä. viesti
<.> lue sama viesti uudelleen <P> lue viesti jonka luit ennen tätä
<RE> vastaa viestiin <K> tuhoa oma viestisi <D> lisää viestipakettiin
<PRE> yksityinen vastaus <REC> palauta tuhottu <SE> imuroi viestipaketti
<CRE> vastaa alueella <MOVE> siirrä toiselle al. <MODE> miten luet viestit
<I> tietoa kirjoittajasta <MC> kopioi tois. alueelle <SH> näytä alueiden tila
<V>ilkkaise otsikoita <DUP> muokkaa viestiä <RES> eroa viestialueista
<M>erkitsemisvalikko <AI> tietoa alueesta <NEXT> seuraava viestialue
<S> etsintävalikko <SAVE> viesti -> /tmp <GNUS> kokoruudun lukija

Yleiset komennot:

<Q> päävalikkoon <E> kirjoita viesti <WHO> ketkä ovat läsnä
<R> viestit (tai [ENTER]) <J> liity/eroa alueista <CHAT> jutteluvalikko
<F> tiedostoalikkoon <MD> imuroi viestit </?> laaj. juttelu
<U> asetukset <MU> lähetä vastauksesi <H> apua BBBS:stä
<B> selaa tiedotteita <COM> viesti SysOpille <NEWU> lisää apua
<G> poistuminen purkista <TIM> aikaa jäljellä komento -h näyttää apua

(News:0) Lukuvalikko (?):llä valikko):
```

Kuva 1. Esimerkki kotimaisen BBS-purkin pää- ja viestivalikosta. Hakasulkujen sisällä näkyvät tyyppilliset näppäinkomennot, joita käytettiin. Esimerkiksi F-kirjainta painamalla pääsi tiedostoalueelle, viestiin vastattiin RE-komennolla. Purkista poistuttiin G-komennolla, jolloin yhteys myös katkaistiin. Kuva: Ville-Matias Heikkilä.

ja pitkän linjan tietokoneharrastaja Jyrki J.J. Kasvi totesi Kansalliskirjaston verkkoarkiston avajaispuheessaan vuonna 2009 kuinka tärkeää olisi kiinnittää huomiota myös purkkien digitaalisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen.¹⁴ Vähäisen kiinnostuksen tärkein syy on ilmeinen: Internetiä ja myöhemmin sosiaalista mediaa kohtaan tunnettu mielenkiinto on jättänyt ilmiön lähinnä sivulauseisiin. Toisena vaikuttavana osatekijänä on ajan kuluminen: purkkitoiminnan huipuvuosista on kulunut jo yli 20 vuotta, ja suurelle yleisölle ne jäivät melko tunnettomaksi ilmiöksi. Nykyisin BBS on käytännössä tietoverkkojen historiaan liittyvä kuriositeetti, josta varsinkin nuorempi ikäpolvi ei ole usein kuullutkaan.¹⁵ Tutkijan näkökulmasta aiheen hankaluutta kuvastaa se, että BBS-aineistot makaavat vanhojen tietokoneiden kovalevyillä tai disketeillä – valtaosa materiaalista on epäilemättä kadonnut lopullisesti laitteiden hajottua. Internetin puolella käyttökelpoista aineistoa on hyvin hankalasti löydettävissä.

Kyselyt, haastattelut ja teemakirjoitukset ovat olleet tavanomaisia tapoja kerätä tietotekniikan käyttökokemuksia.¹⁶ Edellä mainittu Kotikone-kysely on yksi jo saatavilla oleva aineistokokonaisuus. Se on jatkoa vuonna 2003 toteutetulle nettikyselylle (Tiesu)¹⁷, jossa kerättiin laajemmin tietoa Suomen tietotekniikan historiaan liittyvistä muistoista, koneiden käytöstä ja suhtautumisesta erilaisiin tietoteknisiin ilmiöihin. Molemmista kyselyistä saatavat tiedot BBS:ään liitetyistä kokemuksista ja muistoista olivat usein lyhyitä ja fragmentaarisia, vaikka niiden vertaileva käyttö on toki mahdollista. Pääasiassa tästä syystä keräsin syksyllä 2016 aineistoa uudessa kyselyssä (Komu)¹⁸, joka keskittyi pelkästään BBS-harrastukseen. Kyselyä levitettiin lähinnä sosiaalisen median kanavia pitkin. Työssä suurena apuna oli tietokoneharrastajien erikoislehti Skrolli, joka julkaisi aiheeseen liittyviä uutisartikkeleja ja tiedotti kyselystä

lehden Facebook-kanavalla. Kyselystä oli myös uutisartikkeli Tekniikan Waiheita -lehdessä, jonka avulla oli mahdollista tavoittaa myös hieman vanhempia ikäryhmiä.¹⁹ Vastauksia kertyi yhteensä 124 kappaletta. Aikaisempiin vastaavatyyppeihin kyselyihin (Tiesu, Kotikone) verrattuna määrä oli huomattavasti pienempi, mutta artikkelin tutkimusfokukseen nähden riittävä.

Kyselyn tarkoituksena oli kerätä vastauksia nimenomaan sellaisilta vastaajilta, joilla oli omakohtaista kokemusta BBS-toiminnasta muodossa tai toisessa. Kysely oli näiltä osin luonteeltaan rajaava, vaikka kuka tahansa pystyi vastaamaan kyselyyn.²⁰ Sen tarkoituksena oli löytää laadullista tietoa harrastuksesta ja siksi pääosa kyselyn vastauskentistä oli avoimia. Perustietojen lisäksi vastaajilta kyseltiin harrastuksen lähtökohtia, kehitystä ja aktiivisen käytön yksityiskohtia.²¹ Aktiivisuutta mittaavissa kysymyksissä painottuivat keskustelualueisiin liittyneet tarinat ja muistot. Lopuksi kyseltiin vastaajien muistoja toiminnan loppuvaiheista. Kyselyvastaukset kerättiin nettikyselylle tyypilliseen tapaan anonyymisti.²²

Kyselyn yhteydessä toteutin myös haastatteluja ja keräsin purkeista saatavilla olevia keskusteluviestejä, joita on tarkoitus hyödyntää myöhemmin tietoverkkokeskustelujen kehityshistoriaa tarkastelevassa laajemmassa tutkimuksessa.²³ Tätä artikkelia kirjoitettaessa aineiston keruutyö on yhä kesken ja ne rajataan osittain tästäkin syystä tarkastelun ulkopuolelle.²⁴ Muilta osin aineistona käytän aikaisemmin muiden tutkimusten yhdessä keräämiäni asiantuntijahaastatteluja, lehtiartikkeleita sekä verkkosivuja. Aikaisemmin olen haastatellut isojen purkkien tunnettuja ylläpitäjiä: Seppo Uusitupa (CBBS Helsinki), Teppo Oranne (Metropoli), Hannu Strang (Vaxi) sekä Jukka O. Kauppinen (MBnet, Neuvosto-Savo). Vastapainoksi olen valinnut artikkeliin yhden haastattelun (Jenni Ikävalko), joka tarjoaa tietoa paitsi yhden pienemmän purkin

(Atom Hearth Mother / Kukkaniittu) elinkaaresta myös kuvaa naisen roolia vahvasti miesvaltaisessa harrastajayhteisössä.²⁵

Oma taustani digitaalisen kulttuurin tutkijana ja historioitsijana vaikuttavat luonnollisesti tapaan, jolla käsittelem kyselyaineistoja. Artikkelini kytetään digitaalisen kulttuurin oppialaan ja sen laajuuden ja perustutkimuksellisen luonteen²⁶ vuoksi näkökulmaa on fokusoitu tietoverkkojen kulttuurihistorian suuntaan. Tutkimus ei lähde liikkeelle tyhjästä vaan pohjana käytetään jo tehtyä – tosin melko niukkaa – BBS-tutkimusta, joka on osa laajempaa, kotimaista tietokoneharrastusta käsittelevää tutkimuskenttää.

Menetelmällisesti käytän laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistojen käyttöön liittyy omia lähdekriittisiä ongelmia.²⁷ Kokemuksiin ja muistoihin perustuvat kyselyvastaukset ovat perusluonteeltaan aina refleksiivisiä ja vastaajat ovat voineet unohtaa monia tutkittavaan aiheeseen liittyviä tapahtumia ja yksityiskohtia.²⁸ Artikkelin tarkoituksena ei ole ainoastaan kartoittaa vastaajien kokemuksia ja muistoja vaan linkittää ne osaksi tietotekniikan – ja tässä tapauksessa erityisesti tietoverkkojen – historiaa. Toisaalta kyselyaineisto kertoo laajasti vastaajien omista tulkinnoista, siitä mitä he ajattelevat käsiteltävästä ilmiöstä ja millaisia merkityksiä he liittävät kysytyyn aiheeseen kirjoitushetkellä. Pyrin artikkeleissa tästä syystä myös ottamaan huomioon miten vastaukset ovat mahdollisesti muuttuneet vuosikymmenien kuluessa. Korostan, että kyselyaineiston analysointi vaatii näiltä osin tutkijalta paitsi kriittistä tarkkuutta myös BBS-kulttuurin hyvää yleistuntemusta. Tietotekniikan historian tutkimuksessa ongelma on hyvin tunnettu ja asettaa tutkijalle lisähaasteita varsinkin jos häneltä puuttuu henkilökohtaista kokemusta tutkittavasta ilmiöstä.²⁹ Tutkija voi kuitenkin kiertää ongelmaa vertailemalle ristiin eri lähteitä.³⁰ Toisaalta vertailevan aineiston käytössä läh-

teiden runsas määrä ja rajausten perustelu asettaa omat haasteensa.

Jaakko Suominen on korostanut nettikyselyiden metodiikkaa ja historiaa käsittelevässä tutkimuksessaan, että nettikyselyiden toteutusta vaivaa usein laajalle levinnyt käsitys sen keräämisen ja käsittelyn yleisestä ”helppoudesta”. Kyselyn laadinnan ja levittämisen teknisestä vaivattomuudesta huolimatta laadukkaiden kysymysten ja saadun aineiston käsittely on edelleen haasteellista ja työlästä.³¹ Nämä haasteet koskevat myös tämän artikkelia aineiston keruuta ja käsittelyä.³²

Aineiston käsittelyyn liittyy myös muita sisällöllisiä riskejä. Hypoteettisesti voidaan olettaa, että vastaukset toistavat jo aikaisemmin esiin tulleita yksityiskohtia ja tarinoita, jolloin ne eivät lähtökohtaisesti tarjoa mitään oleellisesti uutta informaatiota tutkittavasta kohteesta. Edellä esitellyt lähdekriittiset menettelytavat auttavat tutkijaa jäsentämään ja kontekstualisoimaan aineistoa. Artikkelin tarkoituksena on luonnollisesti etsiä uusia näkökulmia tähän vähän tutkittuun aiheeseen. Toisaalta kyselyaineiston keruuta voidaan perustella sen toisella ilmeisellä käyttötarkoituksella. Tarkoituksena on paitsi analysoida jo tehtyä tutkimusta myös tarjota uusia näkökulmia tulevia jatko-tutkimuksia varten.

HARRASTUSTOIMINNAN OMAKSUMINEN

”Ennen Internetin aikaa olleesta BBS-aikakaudesta kannattaisi kerätä kokemuksia ja kulttuuria talteen. Järjestelmät ovat jo hävinneet ja tekijätkin alkavat kohta olla dementiaiässä.”
(Kotikone, M, 1974)

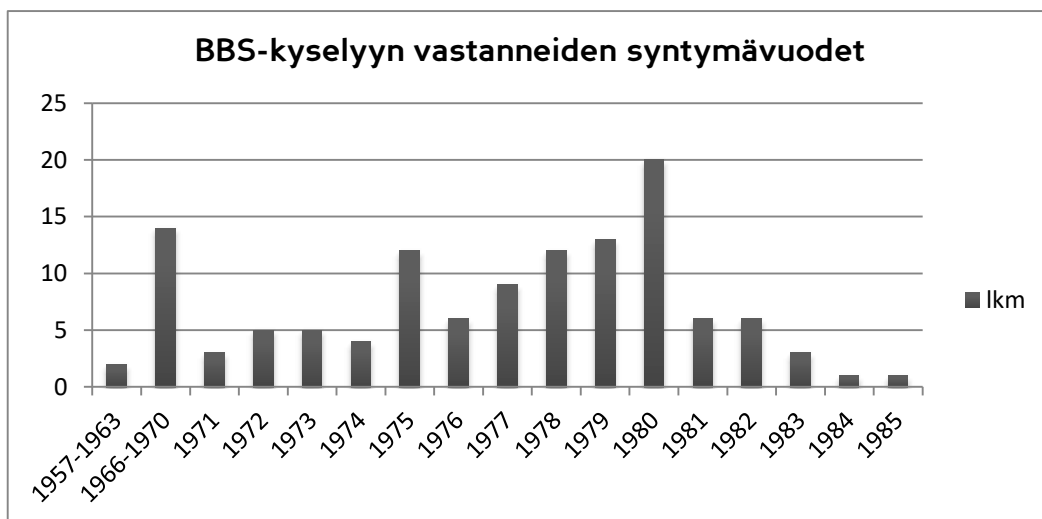
Oheinen – näkökulmaltaan selvästi ironinen – kyselyvastaus kertoo entisten modeemiharrastajien keski-ikäistymisestä,

joka näkyy myös syksyllä 2016 toteutetussa Komu-kyselyssä. Suuri osa vastaajista oli yli 40-vuotiaita tai alkoivat lähestyä tuota ikärajaa. Suurimman vastaajajoukon (79 %) muodostivat vuonna 1973–1980 syntyneet, jotka saivat pääsääntöisesti ensikosketuksensa BBS-purkkeihin 1990-luvulla. Tulos on hyvin linjassa 1990-luvun BBS-historiaa tarkastelevien tutkimusten kanssa, jotka korostavat toiminnan suosion lakipisteen olleen noin 1990-luvun puolivälissä.³³

Vastaajajoukko oli hyvin miesvaltainen ja taustaltaan monet olivat BBS-harrastuksensa aikaan asuneet pääkaupunkiseudulla.³⁴ Näiltä osin kysely vahvistaa aikaisemmissa tutkimuksissa esiin tulleita tietoja aktiivisen BBS-toiminnan maantieteellisesti jakaantuneisuudesta.³⁵ Vastaajat olivat korkeasti koulutettuja ja iso joukko oli IT-alalla töissä.³⁶ Vuosina 1957–1972 syntyneet (24 kpl) muodostavat oman joukkonsa, joka sai ensikosketuksensa purkkeihin 1980-luvun mittaan. Millainen ensikosketus tällä vastaajaryhmällä oli BBS-purkkeihin ja miten he määrittivät toimintaansa? Ylei-

sesti hyväksytyyn käsityksen mukaan Suomen BBS-toiminnan alku sijoitetaan kesään 1982, jolloin Seppo Uusituvan hallinnoima CBBS Helsinki kytkettiin puhelinverkkoon.³⁷ Tapahtuman merkittävyyttä on korostettu tutkimuksissa ja muistelmassa ehkä liikaakin.³⁸ BBS-toiminta ei tässä suhteessa ollut mikään erillinen, muusta tietoliikennealan kehityksestä riippumaton ilmiö. Se on toisaalta varhaisin tunnettu esimerkki kokeilusta, jossa alkuaan Yhdysvalloissa vuonna 1978 alkanut modeemiharrastustoiminta rantautui Suomeen.³⁹

Aikaisemman tutkimustiedon mukaan erityisesti vuosina 1982–1985 suuri osa harrastajista oli ennen kaikkea puhelinyhtiöissä tai tietotekniikka- ja tietoliikennealalla töissä olleita tai alaa opiskelleita yli 20-vuotiaita miehiä. Monia varhaisvaiheen purkkeja ylläpitivät alan yritykset tai niitä lähellä olevat yhdistykset ja kerhot.⁴⁰ Modeemiharrastus levisi tätä kautta vähitellen tietokonekerhoihin, oppilaitoksiin ja ilmiötä popularisoitiin tietokonelehdissä, mitä kautta yleisempi kiinnostus toimintaa kohtaa kasvoi myös

Kuvio 1. Harrastajien ikähaarukka ja jakaantuminen. Vanhin vastaajista oli 59-vuotias ja nuorin 31-vuotias. Yhteensä vastaajia oli 124 kpl.

nuoremmissa ikäryhmissä. Kyselyn perusteella ensikosketuksia purkkeihin tapahtui jo 1982–1983, mutta vasta vuodesta 1985 eteenpäin mainintoja löytyy enemmän.⁴¹

”Vuonna 1985. Olin lukion päätyttyä töissä ensimmäisessä työpaikassa tietokonealalla, ja silloinen työnantaja innostui BBS:ien mahdollisuuksista markkinoinnissa ja kommunikoinnissa” (Komu, M, 1966 [I])

”Jussi Pulkkinen (SuoKUGin purkin pitäjä) tuli tutuksi muissa business asioissa. Ajankohta ehkä 83 tai 84 paikkeilla. [-] Toiminta oli todella harvinaista ja eksoottista, ja siellä liikkuvat ainoastaan tietokoneista kiinnostuneet.” (Komu, M, 1957)

Vastauksista huomaa, että uusi tekniikka innosti ja sitä opiskeltiin ahkerasti myös vapaa-ajalla. Vastajat alleviivasivat BBS:n käytön merkitystä ainoastaan asiantuntemuksen ja verkostoitumisen välineenä. Varhaisten omaksujien vastauksissaan esiin nostamat, erottautumista ja ammattimaisuutta korostavat puheenvuorot ovat varsin tuttuja tietotekniikan historiasta. Vähäisten harrastajamäärien vuoksi keskeiset alan toimijat olivat kaikille vähintään tuttuja, mikä epäilemättä loi mielikuvaa vain ammatti- ja opiskelukäyttöön vahvasti nojaavasta tietoverkkokulttuurista. Lähdekriittisesti tarkasteltuna kysymys on yleistettävyyden ongelmasta⁴², koska BBS-toiminnan varhaisvaiheita käsitteleviä vastauksia on niukasti. Samoja ongelmia voidaan toki löytää myös aikaisemmista tutkimuksista. Toisaalta kerätty aineisto tuo esiin myös piirteitä harrastuksen monimuotoisuudesta. Leikillinen ja kokeileva toiminta näkyi myös mainintoina varhaisista hakkerointirytyksistä, jolloin nuoret olivat tunkeutuneet luvatta linjoilla oleviin purkkeihin ja asentaneet sinne ansoja muille käyttäjille.⁴³

BBS-harrastuksen rooli vain asiantuntijoiden ja ammattilaisten toimintana alkoi joka tapauksessa asteittain muuttua lähesyttävässä 1980-luvun loppua. Harrastus alkoi myös nopeasti kansainvälistyä. Väkilukuun suhteutettuna Suomessa oli suhteellisen paljon BBS-purkkeja 1980-luvun lopussa. Pohjoismaista esimerkiksi Ruotsissa oli samaan aikaan suurin piirtein yhtä monta BBS-purkkia yleisessä käytössä.⁴⁴ Aineiston perusteella modeemiharrastuksen popularisoinnin merkittävimmät taustatekijät liittyivät Printti-lehden ylläpitämään Vaxi-purkkiin (1985–1991)⁴⁵ sekä yleensä kotitietokonelehdistön aihetta koskevaan kirjoitteluun erityisesti vuosina 1985–1987. Modeemeista oli toki kirjoitettu jo huomattavasti aikaisemmin ammatti- ja kerholehdissä⁴⁶, mutta kotitietokonelehdistön tulon myötä niiden kohdeyleisö laajeni huomattavasti.⁴⁷ Vastausten perusteella monet varhaiskokeilut tapahtuivat aikansa myydyimmällä kotitietokoneella, Commodore 64:lla.

”Luin A-lehtien julkaisemaa Printti-lehteä ja marssin sitten HPY:n toimistoon vuokraamaan ensimmäisen 300bps modeemin, jonka kytkin Commodore64:ään” (Komu, N, 1967 [II])

Vastaus kertoo käytännön hankaluuksia, joihin aloittelevat harrastajat törmäsivät. Modeemi oli kallis laite ja aivan aluksi sen oli mahdollista saada käyttöönsä ainoastaan vuokraamalla. Puhelinyhdistykset tukivat jonkin verran harrastustoimintaa erityisesti tietokonekerhojen välityksellä. Vastauksissa näkyy muistoja ensimmäisten akustisten modeemien käyttökokeiluista:

”Boksiin soittaminen tapahtui lan-
kapuhelimen avulla, eli siitä pyöritettiin numerot ja kuuneltiin kun alkoi kuulua kantoaaltoa. Sitten painettiin modeemista nappia, jolloin se hyp-

päsi linjoille lankapuhelimen tilalle ja muodosti yhteyden.” (Komu, M, 1970, [V])

Monet nuoret harrastajat tutustuivatkin aluksi purkkeihin jonkun kaverin tai tuttavuuden luona ennen kuin he hankkivat modeemin omaan käyttöön.

”Ensimmäisen kerran näin BBS-purkin käyttöä erään kaverin luona syksyllä 1987. Hänen isänsä oli töissä paikallisessa puhelin-yhtiössä. [-] Jollain keskustelupalstoilla käytiin, mutta muita muistikuvia ei ole. Aika ufoa touhua se oli muutenkin - siis tietoverkot. Ihan käsittämätöntä sci-fi-touhua.” (Komu, M, 1972 [I])

Yksi 1980-luvun varhaiskokemuksiin liittyvä tärkeä piirre on modeemiharrastuksen satunnaisuus. Mielikuvat käytöstä ovat usein hämärät ja edellä mainittu vastaus kuvaa hyvin tätä tilannetta. Harrastajat saattoivat piipahtaa linjoilla ja käydä esimerkiksi vain vilkaisemassa ja ihmettelemässä purkkien viestiliikennettä. Ilmoitetut käyttöajat saattoivat vaihdella, mutta satunnaiset ensikokeilut saattoivat tarkoittaa mitä tahansa muutamasta viikkotunnista useampaan tuntiin päivässä. Varsinkin nuorempi ikäpolvi kävi kokeilemassa BBS-purkkeja 1980-luvun lopulla ja varsinaisen aktiivinen harrastustoiminta lähti liikkeelle vasta 1990-luvun alussa, kun ikää oli tullut enemmän ja myös tietotaito ja käytössä olevat laitteet olivat parantuneet.

”Vuonna 1988 oli isä hankkinut PC:n jossa oli 1200 baudin korttimodeemi. Sillä soittelimme muutamia kertoja lähinnä lehtien listoilla olleisiin purkkeihin (nimeltä muistan ainakin sellaiset kuin Kopel Fido ja JKL Fido).⁴⁸ Meitä molempia kiinnostivat purkit tällöin lähinnä tiedostolähteinä, enkä

päässyt soittamaan kuin hyvin satunnaisesti tuolloin.” (Komu, M, 1977, [I])

Vastauksessa näkyy viite Amstradin vuonna 1987 markkinoille tulleesta PC-mallista, jossa oli sisäänrakennettu 1200 baudin korttimodeemi. Konemalli on kieltämättä kiinnostava sivujuonne kehityksessä, joka edelsi aikaisemmin lähinnä ammattikäyttöön suunnattujen PC-koneiden yleistymistä harrastuskäytössä. Aikaisemmin kymmenien tuhansien markkoja maksaneiden ja alun alkaen IBM:n kehittämien PC-koneiden rinnalle alkoi tulla muiden laitevalmistajien halvempia, kuluttajamarkkinoille suunnattuja ”PC-klooneja”.⁴⁹ Laitekannan osalta 1980- ja 1990-luvun taite näkyy aineiston osalta myös Amigan merkityksen nousussa. Suomessa Commodore 64:n jatkajaksi tuotu Amiga 500 -malli alkoi saavuttaa suosiota 1980-luvun lopusta lähtien. Vastausten perusteella 1990-luvulla Amigaa käytettiin varsin yleisesti BBS-purkkimaailmassa rinnakkain PC:n kanssa⁵⁰.

”[Vuonna 1990 hankin] Amiga 500 tietokoneen jollainen oli jo monilla kavereillani. Kahdella heistä oli myös modeemit joilla otettiin yhteyttä moniin BBS:iin. Vahvimmat muistikuvat ovat Neuvosto-Savo ja Metropoli -BBS:istä. Muitakin toki oli, mutta nämä olivat suosituimmat.” (Komu, M, 1972 [IV])

MESSUILIJAT JA IMUROIJAT

BBS-toiminnassa keskustelut ja viestintä oli hyvin tärkeässä roolissa ja pääpiirteissään toiminta jakaantui kolmeen osaan: yksityisviestit, chattailu yhden tai useamman henkilön välillä ja varsinaiset keskusteluviestit. Myöhemmin 1990-luvulla esimerkiksi tiedostojen siirto ja pelit nousivat tärkeiksi.⁵¹

Varsinaisten keskusteluviestien analysointi jätettiin rajauksen vuoksi tästä artikkelista pois. Niiden käyttö on myös tutkimuseettisesti hyvin haasteellista. Purkeissa käsiteltyjä asioita ei välttämättä haluta avata ulkopuolisille – ei edes siitä kiinnostuneelle tutkijalle. Nuorena kirjoitettujen viestien lukeminen voi tuntua monesta kiusalliselta. Lähteinä ne ovat hyvin samanlaisia kuin esimerkiksi yksityiset kirjeet ja sähköpostiviestit tai päiväkirjat.⁵²

Kotikone-kyselyyn verrattuna keskustelualueita käsittelevää tarina-aineistoa on huomattavasti enemmän.⁵³ Vastauksissa näkyy välähdyksiä keskustelualueiden tunnelmista.

”Keskustelupalstat olivat niin täynnä oman porukan inside-läppää, että ulkopuoliset jäivät auttamatta alakynteen. Paljon on kuitenkin muistoja viestiketjuista, jotka pistivät nauramaan kippurassa (ainakin sopivassa sokerihumalassa).” (Koku, M, 1975 [I])

Varsinkin suositut purkit olivat usein täynnä ja niihin piti jatkuvasti jonottaa, lisäksi erilaiset aikarajoittimet hidastivat toimintaa. Keskustelujen luonteeseen vaikutti varsinkin alkuaikoina myös käytössä ollut tekniikka ja kalliit puhelumaksut. 1990-luvulla yleistyi tapa imuroida⁵⁴ kaikki viestit kerralla. Viestit luettiin vasta kun yhteys oli poikki, omat viestit kirjoitettiin valmiiksi ja uudet viestit siirrettiin seuraavan yhteyden aikana. Lukemiseen ja kirjoittamiseen käytettiin niin sanottuja etäluohjelmia (offline-ohjelmia), joiden käyttämistä viestipakettiformaateista yleisin oli QWK.

”Koska puhelu hinnat olivat aikaan melkosen kalliita vierailuihin ei mennyt kuin ehkä tunti päivästä mutta QWK pakettien lukemiseen ja viesteihin vastaamiseen saattoi

mennä 6h tai jopa koko päiviä jos oli jokin vakavampi väittely käynnissä ja piti kirjastoja ja omia tietovarastoja myöten käydä pöyhimässä facktoja” (Komu, M, 1970, [IV])

Kyselyaineistossa on mainintoja sadoista eri purkeista, joita vastaajat olivat käyttäneet. Eniten mainintoja keräsivät MBnet (49 kpl), Vaxi (31 kpl), Metropoli (15 kpl), Pelit-BBS (9 kpl), Neuvosto-Savo (7 kpl) ja Amiga Zone (6 kpl). Syyt painotukseen löytyvät epäilemättä siitä, että nämä purkit olivat myös aikoinaan suosituimpien joukossa.⁵⁵ Muuten aineistosta löytyy runsaasti yksittäismainintoja purkeista. Harrastajien purkeille keksimät nimet ovat kiehtovaa luettavaa ja kielivät ahkerasta fantasian, scifin ja kauhun populaarikulttuurin tunteuksesta tai ne olivat muuten varsin kekseliitä: Shadow Gate, Shoggoth’s Nest / Protoplasma, Dragon’s Nest, Chicken’s World, Snowfall, Gaia, Underworld Fortress ja Turbohyttynen.

Aineisto joka tapauksessa tukee aikaisemmin tehtyjä havaintoja purkkien viestijä keskustelualueiden tärkeästä roolista.⁵⁶ Sanahakujen perusteella vastaajista 54 % korosti nimenomaan viesti- ja keskustelualueiden olleen ensisijaisen tärkeitä. Toisaalta vastauksissa näkee myös miten harrastajien kiinnostuksen kohteet alkoivat selvästi jakaantua viimeistään 1990-luvun alkupuoliskolla. Kyselyn perusteella erityisesti tiedostot ja niiden latailu nousee hyvin korkealle: 58 % kaikista vastaajista nosti esille tiedostojen merkityksen. Muista toimintamuodoista purkkien online-pelien merkitystä korostettiin vain 15 % vastauksissa. Yleisesti ottaen tiedostojen latailu ja keskustelut näyttävät kulkevan käsi kädessä: molempia harrastettiin lähes yhtä aikaa ja lähes samalla painoarvolla. Toisaalta joillekin käyttäjistä esimerkiksi keskusteluihin osallistuminen ei ollut lainkaan tärkeää tai niistä ei muisteta enää mitään. ”Messuilua” eli aktiivista osal-

listumista keskusteluihin arvostettiin laajasti. Pelkkää tiedostojen imurointia ja vähäistä viestintäaktiivisuutta jopa paheksuttiin ja purkin ylläpitäjä (sysop) saattoi rajoittaa liian passiivisten käyttäjien pääsyä esimerkiksi tiedostoalueille.⁵⁷

On vaikeaa määrittää tarkasti milloin tiedostojen lataaminen nousi keskeisen tärkeäksi BBS-toiminnan muodoksi. Aineiston perusteella erityisesti 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa syntyneiden keskuudessa tiedostojen lataaminen oli vahva osa harrastusta jo 1990-luvun alkupuoliskolla – aikana jolloin purkkien suosio kasvoi tasaisesti. Onkin mielenkiintoista miksi kyselyvastauksissa kuitenkin puhutaan ohjelmapiratismista melko vältellen.⁵⁸ Kaupallisten ohjelmien kopiot saattoivat levitä melko nopeasti Suomen sisällä purkeista toiseen, ja ulkomaan yhteyksien kehittyessä myös ohjelmistojen kansainvälinen vaihtokauppa alkoi tiivistyä. Aikaisemmin ohjelmien vaihtotoiminta oli perustunut lähinnä kaveritapaamisiin ja kirjeenvaihtoon. Tehtyjien tutkimusten perusteella kaupallisista ohjelmistoista, erityisesti peleistä, tehtyjä kopioita kierrätettiin varsin yleisesti purkkimaailmassa, mutta niiden saatavuudelle oli olemassa sääntöjä ja rajoitteita. Samat rajoitteet koskivat myös laajemmin tiedostojen lataamista riippumatta siitä olivatko ne pelejä, demoja, musiikitiedostoja, sarjakuvia, nettiromaaneja tai pornokuvia.⁵⁹

Mikko Hirvonen on omassa tutkimuksessaan korostanut, että jako keskustelu- ja tiedostopurkkeihin oli pitkälti keinotekoinen, koska käytännössä kaikissa purkeissa

tapautui kumpaakin toimintaa.⁶¹ Näiltä osin erityisesti ohjelmapiratismi sulautui osaksi muuta harrastustoimintaa. Markku Reunanen on viitannut samaan omissa tutkimuksissaan.⁶² Valtaosassa purkeissa oli omat tiedostoalueensa, joista osaan saattoi olla rajoitettu pääsy. Tiedostojen lataamisessa vaihtokauppa oli myös tärkeä toimintaa säätelevä tekijä: jos latasit purkista omalle koneellesi tiedostoja, sinun oli myös vastavuoroisesti siirrettävä uusia tiedostoja purkkiin. Yleisesti tähän viitataan termillä upload/download-ratio (tai lyhyemmin u/d-ratio). Käytäntö oli myöhemmin yleinen ratkaisu myös Internetin FTP-palvelimilla, mutta BBS-purkeissa oli tavanomaisempaa että

Kuva 2. Neuvosto-Savo oli 1990-luvun alkupuolella ja puolivälissä Ylä-Savossa, lisalmessa, vaikuttanut purkki. Käyttäjissä oli mukana muun muassa useiden tunnettujen demoskeneryhmien jäseniä (esim. Byterapers ja Doomsday). Kuvassa purkin neuvostonostalgiata humoristisesti mukaileva ANSI-kuva, joka on liitetty purkin historiasta kertovalle verkkosivulle⁶⁰.
Kuva: Jukka O. Kauppinen.

lataajat ja purkin ylläpitäjä (sysop) usein tunsivat toisensa – joskus jopa henkilökohtaisesti. Tiedostot siirrettiin pääsääntöisesti zipattuina eli pakattuina pienemmän tiedostotilan aikaansaamiseksi asianmukaisilla tiedoilla varustettuina. Tiedostojen jakeluun ja imurointiin liittyi myös vakiintuneita, kohteliaita toimintatapoja.

”Upload download ratiot, kaikki tiedostot zipattuna ja paketin sisällä file_id.diz, tarkistetaan etukäteen, että samaa tiedostoa jo ole purkissa, uudessa purkissa moikattiin eka soitolla chatissa sysoppia.” (Komu, M, 1978 (IV))

Monissa purkeissa piratismi oli lähes tabu ja siitä puhuminenkin oli kiellettyä.⁶³ Kaupallisissa purkeissa, kuten MikroBitin massiivisessa MBnetissä, piratismia koskevat säännöt saattoivat luonnollisesti olla tiukkoja, mutta aineiston perusteella ei käy suoranaisesti ilmi, miksi piratismi herätti myös harrastuspurkeissa sensuuritoimenpiteitä. Yksi mahdollisuus on purkkien profiloituminen, jolloin toimintaa haluttiin kehittää tietyn tyylisten sääntöjen ja normien mukaan. Oman tulkintani ja aikaisemmin tehdyn tutkimusten perusteella ohjelmapiratismia pidettiin herkästi BBS:ssä ”massojen kulttuurina”: ne houkuttelivat paikalle runsaasti nuoria ja usein melko kokemattomia käyttäjiä, joille ohjelmien imuroimisesta tuli itse tarkoitus ja piratismi koettiin tavallaan myös häiritseväksi.

”Pitkälti erikseen olivat ne purkit, joista imutettiin tiedostoja. Niihin ei syntynyt samalla tapaa henkilökohtaista suhdetta. Sen sijaan näissä keskustelupurkkeissa syntyi aika elävä pieni sosiaalinen maailma, jonka jäsenet tapasivat toisiaan miiteissä” (Komu, M, 1979 [IV])

”Pidettiin vähän pilkkanamme sitä treidauskulttuuria. Se oli tavallaan vastareaktio siihen, et naureskeltiin niille. Se oli vähän semmosta elitististä aikaa, nuoria kun oltiin, niin siihen kuuluu vähän sellainen ehdottomuus.” (Haastattelu Jenni Ikävälkö 15.9.2016)

Suhtautuminen piraattipeleihin jakoi tietokoneharrastajia ja tähän liittyvää – usein hyvinkin tunteikasta – debattia oli näkynyt esimerkiksi tietokonelehtien kirjepalstoilla 1980-luvun puolivälistä alkaen. Lehdistö suhtautui piratismiin pääsääntöisesti tuomitsevasti, vaikka harrastajien keskinäistä kopioiden vaihtoa ymmärrettiinkin tiettyyn pisteeseen asti.⁶⁴ Asiasta käytiin kuitenkin 1990-luvun alkupuolella kiivasta väittelyä, eikä ohjelmapiratismia voitu esimerkiksi lainsäädännön kautta osoittaa täysin laittomaksi.⁶⁵ Joka tapauksessa Suomessa oli ilmeisesti vain harvoja pelkästään piraattiohjelmistojen jakeluun erikoistuneita purkkeja, vaikka tiedostojen levitystoiminta oli muuten yleistä. Näiltä osin 1990-luvun BBS-piratismi oli luonteeltaan kontrolloitua toimintaa, jolla oli melko vähän tekemistä nykyisen Internetin anonyymien tiedostojen jakelutoiminnan kanssa. Pelkästään piraattiohjelmistoihin erikoistuneiden purkkien yhteystietoja ei ollut yleisesti saatavilla vaan ne kiersivät pienemmässä sisäpiirissä.⁶⁶

BBS-harrastajilla oli joka tapauksessa kaksijakoinen suhde tiedostojen latailuun ja niin kuin edellä on käynyt ilmi, pelkkää yksipuolista latailua pidettiin usein merkinä liiallisesta passiivisuudesta. Purkit koettiin tärkeiksi sähköisiksi kokoontumispaikoiksi, joissa kävijöiltä edellytettiin vuorovaikutusta. Aktiivisissa purkeissa yhteydenotto ja saattoi olla parhaimmillaan tuhansittain kuukaudessa.⁶⁷ Ohjelmistot toimivat näin ollen purkkien sosiaaliseen toimintaan liittyvänä tärkeänä lisäarvona.

Kokemuksia ja muistoja BBS-harrastuksen nopeasta leviämisestä ja suosion kasvusta 1990-luvulla löytyy varsin laajasti. Varhaiskokemukset BBS:ään tutustumisesta pysyvät melko lailla samanlaisina kuin toiminnan varhaisvaiheessa: aluksi niistä on kuultu kavereilta ja tietokonelehdistä, sitten purkkeihin on tutustuttu kavereiden luona ja tämän jälkeen hankkiuduttu itse harrastustoiminnan piiriin. Lähes systemaattisesti kertomuksissa tulee esille ystävien ja kaverien vaikutus, johon kytkeytyy myös sosiaalisen verkostoitumisen tarve.

”Sosiaalisuus sekä tietojen, pelien, yms. vaihto oli se tärkein asia. Purkki sitoi minut fyysisesti kotipaikallani ihmisiin, se loi virtuaalisia kaveriporukoita.” (Komu, M, 1978 [V])

Harrastus oli selvästi luonteeltaan aluksi paikallista, jolloin verkottuminen on tapahtunut samassa kaupungissa tai kaupunginosassa eläneiden nuorten kesken, myöhemmin purkkimaailmassa yhteyksiä on etsitty muualta Suomesta ja jopa ulkomailta.⁶⁸ Purkkeilla oli selvä sosiaalistava rooli, kun nuoret teini-ikäiset etsivät omaa viiteriä, jota ei löytynyt esimerkiksi koulusta. Atom Hearth Mother / Kukkaniittu -purkin sysop Jenni Ikävalko, joka aloitti tutustumisensa BBS-toimintaan 13–14 -vuotiaana, on kuvaillut tätä vaihetta osuvasti:

”Minulla ei ollut samanlaisia kiinnostuksen kohteita mun vertaisryhmän kanssa koulussa. Mä olin esimerkiksi kiinnostunut scifistä, tykkäsin Star Trekista, pelimaailmasta jo silloin. [-] Ajattelin että olisi kiva sellainen paikka missä jutellaan ja kirjoitellaan scifi-juttuja, vois vähän vaihdella noville ja muuta mukavaa.” (Haastattelu Jenni Ikävalko 15.9.2016)

Toinen esiin nouseva piirre on, että kiinnostus syntyi melko pienessä piirissä, mutta linjoille pääsyn jälkeen yhteydet saattoivat laajentua hyvinkin nopeasti. Verkottuminen ja ”samanhenkisten” kavereiden löytäminen olikin monelle harrastajalle miellyttävä yllätys.

”Kaveripiiriin kuului paljon tietokoneista kiinnostuneita henkilöitä, joten purkkejakin käytettiin melko paljon. Suurin osa kavereistani käytti ainakin jossain vaiheessa purkkeja.” (Komu, M, 1975 [II])

”Omassa kaveripiirissä melko paljon, koska osa kaveripiiristä oli syntynyt BBS:ien kautta. Valtavirtaa ne eivät tietenkään olleet, vaan pienen nörtti-piiriin puuhastelua.” (Komu, M, 1977 [VI])

”Paljon, lähes koko koulun ulkopuolinen kaveripiiri muodostui purkkien käyttäjien ympärille.” (Komu, 1980 [X])

Modeemiharrastuksen huipentumana pidettiin tietenkin oman purkin pystyttämistä ja sen ylläpitäjänä (sysop) toimimista.⁶⁹ Harrastajien ylläpitämien purkkien elinkaari saattoi vaihdella muutamasta kuukaudesta useampaan vuoteen, toisinaan purkkia pidettiin linjoilla jopa kymmenen vuotta ja se voitiin joskus käynnistää uudelleen useamman vuoden tauon jälkeen. Purkkiyhteisön ydinporukka saattoi pysyä varsin pienenä ja sysopin roolina oli usein hallita melko tiiviin käyttäjäporukan liikennöintiä purkissa.

”Ydinporukka, mä luulen että se on ollut siinä kymmenen kieppeissä. Ja sitten varmaan sellaisia ohuesti siihen kuuluvia sellainen pari-kolmekymmentä. Sitten oli paljon sellaisia soittajia, jotka soitti kerran-pari. [-]

Purkkimaailma on ollut sellainen tapa ojentaa käsi ja sitten sieltä tarttuu joku, oma viiteryhmä, se oma porukka, ja se on tuntunut tosi hienolta.” (Haastattelu Jenni Ikävalko 15.9.2016)

Toiminnan peruspiirteet ovat loogisia siinä suhteessa, että 1990-luvulle tultaessa käyttäjien keski-ikä oli selvästi laskenut. Näin ollen oli luontevaa, että ensikontaktit luotiin kotipaikkakunnalla, jossa harrastajat viettivät lapsuutensa ja nuoruutensa. On korostettava, että BBS-harrastuksen sosiaalisuus näkyi myös konkreettisesti erilaisten vapaamuotoisten yhteisöjen syntyminen. Purkeissa roikkuminen oli monelle yksi tärkeä ajanviettotapa, joka satoi samanhenkistä porukkaa yhteen ja tarjosi nuorille mahdollisuuden tutustua toisiinsa vapaamuotoisissa ja jopa viihteellisissä merkeissä.

”BBS ei ollut mikään erillinen harrastus. Vaan iso osa varhaisteini-ään elämäni. Ja se nivoutui kaikkeen siihen muuhun mitä silloin tapahtui. Kuten alkoholi, kotibileet, tyttöjen tapaaminen (tai heistä unelmointi!), ja muu ”viikoloppu-kulttuuri”. Usein aloitimme perjantai-illat ystäväni luona. Siellä puhuttiin purkeista ja ”oltiin linjoilla” samaan aikaan kun juotiin halpaa valkoviiniä tms. ja kuunneltiin musiikkia tai radiota.” (Komu, M, 1978 [VI])

Vastaavia muistoja löytyy melko tasaisesti aineistosta, vaikka usein niistä kerrotaankin niukasti. Yhteistä niille on, että harrastajat ovat tutustuneet aluksi jossain purkissa ja myöhemmin on tavattu myös kasvokkain. Verkostojen syntyessä myös eri kaupungeissa eläneet BBS-porukat ovat tutustuneet toisiinsa yhteisissä tapaamisissa.

”Sitten viimeinkin kannu (Atom Heart Mother, myöhemmin Kukka-niittu) heräsi eloon siinä joulukuussa, sitä ennen mä oli haalinut semmosta kaveriporukkaa. Osa oli Kuopion skenen porukkaa ja osa Helsingistä. Ensimmäinen kertahan kun me nähtiin partyillä isommalla porukalla silloin -95 joulukuussa.” (Haastattelu Jenni Ikävalko 15.9.2016)

Aineistossa on myös mainintoja pitkäaikaisista, yhä jatkuvista ystävyys-suhteista, joiden yhdistävänä tekijänä on ollut vanha BBS-harrastus.⁷⁰

”Olin BBS-skeneen tutustuessa täysin mistään tekniikasta tietämätön teinipoika. MBnetin kautta tutustuin kymmeneen uusiin ihmisiin, joita tapasimme usein liveinäkin pääkaupunkiseudulla ja Assembly-messuilla.” (Komu, M, 1982 [VI])

Harrastajaporukat olivat korostuneen poikavaltaisia ja toimintaan mukaan tulleet tytöt herättivät toisinaan huomiota. Tytöt tutustuivat harrastukseen usein veljen avustuksella.⁷¹ Tästä huolimatta kyselyyn vastanneet naiset eivät kokeneet sukupuolikiusymystä ongelmana, ja porukoihin hyväksytyihin tyttöihin suhtauduttiin tasa-arvoisesti.⁷² Nuorten kesken syntyi myös seurustelusuhteita. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että purkeissa liikkuneisiin tyttöihin kohdistui epäluuloja ja myös poikaharrastajien kielenkäyttö saattoi toisinaan olla asiatonta. Jenni Ikävalko on haastattelussa maininnut, että toisinaan linjoilla olleet harrastajat eivät voineet uskoa hänen olevan tyttö vaan epäilivät häntä ”feikiksi”.⁷³ Suhautumiseen saattoi vaikuttaa 1990-luvun loppupuolella purkkimaailmaa kohauttanut tapaus, jossa poikaharrastaja oli liikkunut purkeissa tytön nimellä ja omaksunut myös keskusteluissa tytön roolin. Tapaus kertoo

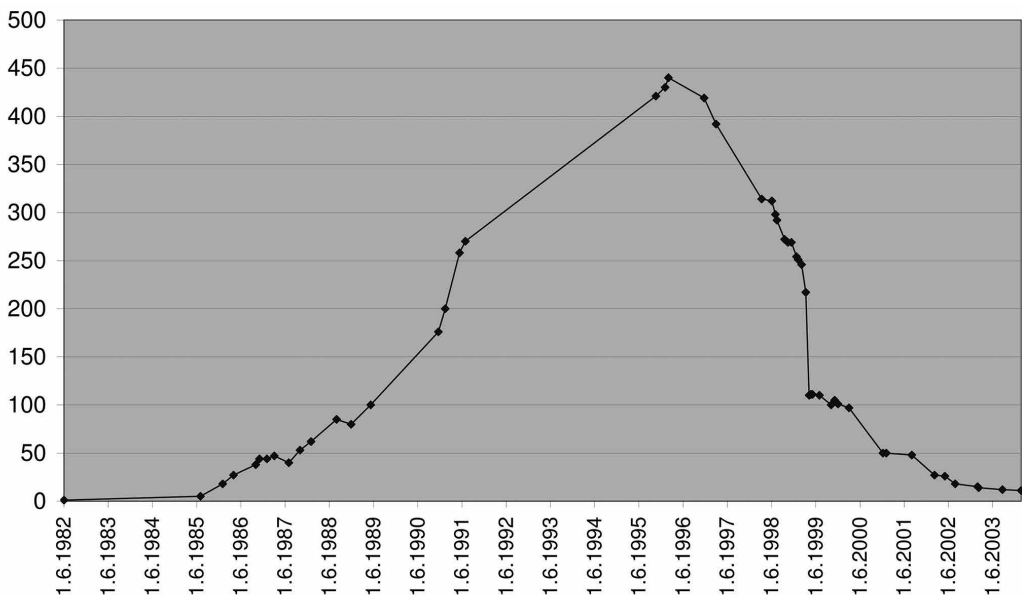
myös siitä, että yleensä purkeissa liikuttiin omalla nimellä ja tekaistuja nimiä ei katsottu hyvällä.⁷⁴

BBS-TOIMINNAN HUIPPUVUODET

Tilastojen ja muun tutkimusaineiston perusteella näkee selvästi, miten esimerkiksi Suomessa linjoilla olevien purkkien määrä kasvoi ja samalla harrastus alkoi jakaantua ensin kymmeneen ja lopulta satoihin eri yhteisöihin. Hyvän lähdekokonaisuuden muodostavat purkeissa kierrätetyt listatiedot⁷⁵, joihin kerättiin perustiedot linjoilla olleista purkeista, niiden yhteystiedoista ja purkista saatavilla olevista palveluista.⁷⁶ Listojen avulla on mahdollista seurata koko toiminnan vähittäistä nousua, huippukauden kohtaa ja nopeaa taantumista (Kuvio 2). Luvuissa on otettava huomioon, että

kyselyaineistossa on runsaasti mainintoja purkeista, joita ei löydy lainkaan listoilta. Tietojen puuttumisen syyt johtuvat siitä, että Suomessa toimi paljon purkkeja, joilla oli varsin lyhyt elinkaari ja osaan pystyi soittamaan vain tiettyyn kellonaikaan. Näiden lisäksi oli olemassa kokonaan suljettuja purkkeja eikä niiden tietoja haluttu levittää eteenpäin. Näiden purkkien määrää voi vain arvailla, mutta on hyvin oletettavaa että ne eivät aiheuta tilastolliseen kaareen mitään merkittävää poikkeusta. Harrastuksen voimakas laajentuminen pistettiin merkille myös kaupallisella sektorilla. Esimerkiksi tietokonepelien erikoislehti Pelit perusti oman purkkinsa vuonna 1993 ja kotitietokoneharrastajien erikoisaikakauslehti MikroBitti käynnisti MBnet-palvelun vuonna 1994. MBnet saavutti nopeasti suuren suosion. Helmikuussa 1995 – vain muutama kuukausi palvelun avaamisesta – käyttäjiä

Kuvio 2. Purkkilistojen perusteella tehty tilasto Suomessa toiminnassa olleiden purkkien kokonaismäärästä, jossa näkyy selvästi noin vuoteen 1996 jatkunut nouseva trendi, ja 1990-luvun loppupuolella tapahtunut romahdus.

oli jo noin 5000. Vuoden lopussa määrä oli kohonnut 15 000 käyttäjään.⁷⁷

Aikaisemmassa tutkimuksessa on ehkä liiankin helposti annettu ymmärtää, että Suomen BBS-toiminta kehittyi pääasiassa tietokoneharrastajien ehdoilla. Ehkä stereotyyppisimmillään koko BBS-kulttuuri voidaan luokitella ”nörttien” toiminnaksi.⁷⁸ Tämä on varsin tyyppillinen yleistys, joka syntyy kun jotain tiettyä tietokoneharrastamisen ilmiötä joudutaan tutkimaan nettikyselytutkimuksella. Lähdekriittisesti tarkasteltuna kyselyssä nimenomaan aktiivisten harrastajien rooli saattaa ylikorostua, koska he ovat kertoneet harrastuksestaan kaikkein laajemmin. Toinen selittävä tekijä liittyy kyselyiden ajankohtaan ja levitystapaan: kysely on kiinnostanut eniten tietokoneharrastuksesta opiskelun ja uransa luoneita vastaajia.⁷⁹ Niin kuin edellä on käynyt ilmi kyselyaineisto näyttää ainakin osittain tukevan yleistävää tarinaa BBS:stä pienten ”nörttipiirien” ja tekniikkaentusiastien valtakuntana, ja luovan tätä kautta tulkintoja, jotka ovat ainakin osittain irrallaan siitä, mitä purkkien kenttätasolla tapahtui.

Purkkilistojen ja muiden aineistojen perusteella huomaa, että varsinkin 1990-luvulla purkeissa liikkuneiden käyttäjien kirjo on ollut kuitenkin valtavaa. Purkeissa liikkui esimerkiksi elokuvaentusiasteja, roolipeelaajia, sci-fi- ja fantasiakirjallisuuden faneja, demoskene-aktiiveja, musiikin kuluttajia, elektroniikkaharrastajia sekä tietokonepeelaajia. On myös korostettava, että purkit tarjosivat erittäin hyvän kokoontumisalustan eri vähemmistöjen edustajille, joiden toimintaa voidaan arvioida erittäinkin aktiiviseksi. Esimerkiksi Seta ry piti 1990-luvulla yllä omaa BBS-purkkia, josta toiminta siirtyi myöhemmin Internetin puolelle. Kyselyä kerätessä sain myös yhteydenoton, jossa kyseenalaistettiin kyselyn perustiedoissa nostettu sukupuolijako miehiin ja naisiin (vaikka kohdan sai jättää avoimeksi). Esimerkiksi seksuaalivähemmistöille purkit olivat varsin

käyttökelpoinen verkottumisen väline. Alakulttuurien ja marginaaliyhteisöjen läsnäolo todistaa, että BBS-harrastus oli huomattavasti monimuotoisempaa kuin on annettu ymmärtää. Heidän ääntään on varsin harvoin kuultu alan tutkimuksissa.⁸⁰

LEIKKIMIELISESTÄ KINASTELUSTA TROLLAAMISEEN

1990-luvulla oleellisesti kasvaneiden käyttäjämäärien ja keski-ikäen alenemisen seurauksena myös käyttäjien väliset riidat alkoivat yleistyä. Aikaisemmassa tutkimuksessa ja haastatteluaiaineistossa on tullut esiin, että 1990-luvulla ”purkkimaailma vajosi lastentarhan tasolle”.⁸¹ Internetin puolella tunnetut tappelut, kiistelyt, fleimaamiset ja trollaamiset olivat tuttuja ilmiöitä myös BBS:n piirissä ja toisaalta BBS:n ja Internetin välisen vuorovaikutuksen lisääntyessä 1990-luvun puolivälistä eteenpäin kiistat myös levisivät järjestelmästä toiseen. Tutkimusten perusteella kiistelyt olivat normaali, tietokoneharrastamiseen arkipäiväistymiseen liittynyt ilmiö, joka oli alkanut jo 1980-luvulla.⁸² Kyselyssä 75 vastaajaa ilmoitti törmänneensä ilmiöön muodossa tai toisessa. 38 vastaajaa mainitsi, että kiistoja ei esiintynyt tai niitä esiintyi ”hyvin vähän”. Erilaisten häiriötekijöiden osuutta ei voida kiistää, mutta niihin suhtautumisessa on nähtävissä tiettyä sukupolvieroja – esimerkiksi vanhemmat ja kokeneemmat käyttäjät pitivät nuorten käyttäytymistä usein mauttomana. Kiisteilyssä oli mukana myös paljon leikkillisyyttä, joka myös avautui huonosti ulkopuolisille.

”Flametusta oli koko ajan siinä missä trollejakin. Näiden syvemmän olemuksen ymmärtämiseen meni pieni tovi harrastuksen alussa. Monesti asiallisetkin tiedekeskustelut saattoivat ajautua hakoteille ja varsinkin vähemmän loogisesti asiaa lähestyviin

keskustelijoihin suhtauduttiin niin suurella vihamielisyydellä, että modet olivat todella tarpeen”. (Komu, M, 1976 [V])

Kyselyaineisto tukee käsitystä, että varsinkin fleimaamiseksi luokiteltava kielenkäyttö oli hyvin yleistä, mutta liian provosoiviksi meneviä kiistelyjä hillitsi harrastajien omaksumat periaatteet ja säännöt eli netiketit. Konkreettisesti tämä tarkoitti sitä, että jos harrastaja halusi olla mukana jossain yhteisössä, hänen piti käyttäytyä sen sääntöjen mukaan. Purkkien ylläpitäjät eli sysopit pystyivät helposti heittämään eli bannaamaan liian häiritseväksi koetun käyttäjän ulos purkista. Huomattavasti yleisempää oli kuitenkin sysopien harjoittama viestiketjujen moderointi. Tyypillisesti herjaavan ja piikittelevän kielenkäytön kohteeksi joutui nuori ja kokematon harrastaja, joka liikkui palstoilla ”kyselemässä tyhmiä”. Toinen tyypillinen tilanne syntyi, kun joku erehtyi kirjoittamaan ”liian asiantuntevasti” ja kyseenalaistamaan kärkevästi muiden esittämiä näkemyksiä. Kyselyaineiston perusteella ei näy selvästi, missä purkeissa kiistoja oli erityisesti vaan vastaajat yleensä luonnehtivat niitä syntyneen missä vain.

”Joskus väittelyt äityivät hyvinkin kiivaiksi. Kriittisimmät väittelijät ja kyseenalaistajat eivät olleet kaikkein pidetyimpien henkilöiden joukossa.” (Komu, M, 1979 [XII])

”Riitoja ja nokkimisjärjestyksen selvittelyä esim. pätemällä näki jatkuvasti, tosin vähemmän purkeissa joihin oli ehtinyt syntyä vahvempi sisäpiiri ja yhteishenki. Trollailin itse varsin ahkerasti esim. aloittelijoille tai yliasiallisen/konservatiivisen oloisille ihmisille mm. sarkasmin keinoin.” (Komu, M, 1977 [I])

On kuitenkin syytä korostaa, että vaikka kyselyaineistossa harrastajat ovat pyrkineet vähättelemään kiistoja ja piikittelevän kielenkäytön vaikutusta niin purkeissa esiintyi myös paljon suoranaista kiusaamista, mikä varmasti satutti monia nuoria käyttäjiä. Aikaisemmassa tutkimuksessa olen törmännyt mainintoihin kiusaamistapauksista ja muita käyttäjiä poissulkevasta ”sisäpiiriläisyydestä”, joita vastaajat nostivat kriittisesti esille vielä vuosienkin jälkeen tapahtuneesta.⁸³ Verbaalisten kiistojen, pilkkaamisten ja tappeluiden luonne selittyy myös osittain tietokoneharrastuksen synnyttämien alakulttuurien toimintatavoilla. Demoscene-tutkimuksissa on esimerkiksi korostettu, että harrastajien väliset jatkuvat kiistat ja herjaava kielenkäyttö oli täysin normaalia. Lisäksi harrastajat hyvin mielellään jakoivat käyttäjiä ”eliittiin” eli kokeneisiin sisäpiiriläisiin, ja ”leimereihin” eli kokemattomiin ulkopuolisiin.⁸⁴

Yksittäisten käyttäjien kiistojen lisäksi myös eri koneiden käyttäjäryhmät nahistelivat keskenään. Laajaa huomiota saivat pääasiassa Amigan ja PC-käyttäjien väliset kiistelyt koneiden paremmuudesta. Nämä kiistelyt, jotka tunnetaan myös käsitteellä *konesodat*⁸⁵, olivat alkaneet jo 1980-luvulla ja siirtyneet luontevasti lehtien kirjepalstoilta ja kaveripiireistä purkkimaailmaan. Kinasteluihin vaikuttivat myös laitekannassa tapahtuneet voimakkaat muutokset. Edulliset PC-koneet olivat täyttäneet kotitietokone-markkinat 1990-luvun alun jälkeen ja tilastojen valossa viimeistään vuodesta 1994 alkaen PC oli yleisin harrastajien käytössä ollut kotitietokonemerkki.⁸⁶ Vastaavasti Amigan osuus kotitietokone-markkinoilla oli tippumassa voimakkaasti varsinkin 1990-luvun puolivälin jälkeen, mikä epäilemättä lisäsi konemerkin käyttäjien yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kyselyaineiston perusteella konesotia kuitenkin oleellisesti hillitsi se, että Amigan ja PC:n käyttäjät liikkuvat usein eri purkeissa. Aineiston perusteella kiistelyt

kuitenkin laantuivat pikku hiljaa 1990-luvun loppupuolella, jolloin Amiga-käyttäjien määräkin alkoi vähentyä.⁸⁷

VERKKOJÄRJESTELMIEN RINNAKKAISELO JA LOPPUKAUSI

1990-luvun mittaan Internetin ja BBS-purkkien väliset yhteydet alkoivat tiivistyä ja käytännössä ne elivät vuosia rinnakkain. Kuvaavaa on, että 1990-luvun globaalia tietoverkkokulttuuria käsittelevissä tutkimuksissa purkit nähtiinkin käytännössä yhdeksi tietoverkkojen tärkeäksi osa-alueeksi.⁸⁸ Suurimmissa purkeissa, joista mainittakoon ainakin Metropoli ja MBnet, oli tarjolla myös mahdollisuus päästä käsiksi Internetin sähköposti- ja uutisryhmäpalveluihin.⁸⁹ Mikko Hirvosen mukaan rinnakkaiselosta oli myös hyötyä purkeille, jotka pyrkivät ”suodattamaan” Internetistä saatavilla olevaa aineistoa ja tarjoamaan niistä parhaat palat purkkiharrastajille.⁹⁰ Internetin popularisoinnin varhaisvaiheen (1993–1996) aikana tämä myös epäilemättä ruokki purkkien suosiota. Tietoverkkojen käytön suhteen on korostettava, että varsinkin 1990-luvun puolivälin tienoilla julkaistuissa käyttöoppaissa, yleisteoksissa ja lehtiartikkeleissa BBS-purkkeja esiteltiin rinnakkaisena järjestelmänä Internetille. Purkit nähtiin edellä mainittuihin syihin vedoten jopa käyttäjän kannalta monipuolisempina tietoverkkojärjestelmänä.⁹¹ Näinä vuosina purkeissa liikkuminen oli myös kiinteätaksaisista veloituksista käyttäneiden puhelinyhtiöiden alueella merkittävästi Internet-surffausta halvempaa.⁹²

Tietoverkkojen kulttuurisen omaksumisen kannalta Internetin ja BBS-järjestelmien rinnakkaiselo oli pitkään jatkuneen kehityksen tulosta. Purkit olivat jo 1980-luvulta alkaen muodostaneet keskenään joko paikallisesti toimivia verkkoja tai ne oli liitetty laajempaan, kansainväliseen Fidonet-verkoston.⁹³ Tiedostot ja viestiliikenne

siirtyivät Fidonetin laidasta toiseen ja suomalaisen tietoverkkomaailma kansainvälistyi nopeasti. Verkottumista ja kansainvälistymistä edesauttoivat myös purkeissa käytettyjen ohjelmistojen jatkuva kehitys.⁹⁴ BBS-harrastajat aikuistuivat, siirtyivät opiskeluelämään ja tutustuivat tarkemmin Internetin käyttöön. Mikko Hirvonen on viitannut tähän ja korostanut, että verkon kulttuurisessa omaksumisessa kyseessä oli näin ollen useiden rinnakkaisten tapahtumien muodostama prosessi.⁹⁵

Vuodesta 1996 alkaen varsinkin kiinnostus graafista WWW:tä kohtaan alkoi selvästi kasvaa.⁹⁶ Puhelinverkkoon kytketyt, teksti- ja merkkigrafiikan käyttöön perustuvat BBS-purkit alkoivat käyttömukavuudeltaan ja tekniikaltaan näyttää alkeellisilta reaaliaikaiseen, graafiseen ja globaaliin Internetiin verrattuna. Kyselyaineistossa vastaajat usein korostivat, että muun muassa uuden tiedon hakemisessa ja verkkopeleissä Internet oli täysin ylivoimainen purkkeihin verrattuna.

”Ja kyllä se vääjäämättä vaan meni siihen, et jengi kun ne muutti pois kotoa, lähti opiskelemaan, niin ei ollutkaan enää puhelinliittymiä, ne saattoi joskus viikonloppuna vanhempiensa luota soittaa purkkiin. Nettiin sitten vaan siirryttiin, kun opiskelijakämpissä oli kaapelia ja adsl:ää ja muuta. Se oli kyllä se kuolinisku sitten ” (Haastattelu Jenni Ikävalko 15.9.2016)

Vuoden 1996 huippukauden jälkeen purkkeja alkoi hävitä linjoilta ja tilastojen valossa suurin romahdus tapahtui vuosina 1998–1999.⁹⁷ Katoamiseen on vaikuttanut myös suurten puhelinyhtiöiden, ennen kaikkea Helsingin Puhelimen, hinnoittelupolitiikan muutos, joka oli öiseen aikaan paikallispuhelinhinnoina liikkuneille BBS-harrastajille epäedullinen. Tutkijoista Mikko Hirvonen on painottanut tämän olleen

erityisen tärkeä syy purkkitoiminnan hiljenemiseen.⁹⁸ 2000-luvun alkuun mennessä purkkitoiminta oli käytännössä marginalisoitunut. Käyttäjämäärien osalta suhteelliset muutokset saattoivat olla merkittäviä. Esimerkiksi Pelit-lehden ylläpitämässä Pelit-BBS:ssä oli 1990-luvun puolivälissä yli 8000 rekisteröitynyttä käyttäjää, mutta joulukuussa 1999 – juuri ennen purkin lopetusta – käyttäjiä oli enää kourallinen.⁹⁹ Kansainvälisessä vertailussa BBS-toiminnan hiipuminen näyttää tapahtuneen suurin piirtein samalla tavalla ja samaan aikaan. Osa purkeista sulautettiin osaksi Internetiä ja niihin otettiin yhteyttä pääasiassa telnet-yhteyden välityksellä. Esimerkiksi kansainvälisesti verkottuneen Fidonetin käyttö taantui voimakkaasti vuoden 1996 huippuvuodesta, mutta se säilyi suosittuna vielä 2000-luvun puolivälissä ja on lähdetietojen mukaan edelleen toiminnassa. Maakohtaiset erot olivat suuria ja purkkeja käytetään edelleen rajoitetusti maissa ja alueilla, joissa on huonot Internet-yhteydet. Lisäksi Aasiassa BBS:n käyttöä voidaan selittää myös Internetin valvonnalla ja sensuuritoimenpiteillä, joita voitiin kiertää suuntaamalla viestiliikenne purkkeihin. Tiedot toiminnan jatkumisesta ovat kuitenkin niiden luonteen vuoksi hajanaisia.¹⁰⁰

Oman näkemykseni mukaan BBS-toiminnan hiljeneminen Suomessa oli monen osatekijän tulosta. Internetin yleistyminen ja puhelinmaksuissa tapahtuneet muutokset olivat hyvin tärkeitä käytännön syitä, mutta kysymys oli myös käyttökulttuurin muutoksista ja siitä, miten harrastajien verkostot alkoivat hiljentyä. Kehitys tapahtui yli viiden vuoden ajanjaksolla, mutta saatuaan vauhtia prosessi alkoi kiihdyttää itse itseään. Vuosien 1998–1999 aikana tapahtunut toiminnan romahdus näyttää tutkimuksen valossa joka tapauksessa selvältä käännekohtalta, jossa esimerkiksi Helsingin Puhelimen hinnoittelupolitiikan muutoksella saattoi olla merkittävä välillinen rooli.

Verkon käytön muuttuminen massakulttuuriksi herätti voimakkaita tunteita. Vastauksissa tulee esille myös puheenvuoroja, jotka toistavat tutkimuksissakin esiin nostettua ”ikuisen syyskuun” retoriikkaa. Näkemyksen mukaa Internetin tulon myötä anonyymit massat tulivat tietoverkkoihin ja tietoverkkokulttuuri taantui tai meni pilalle.¹⁰¹ On mielenkiintoista, että täysin vastavia puheenvuoroja oli näkynyt 1990-luvulla purkkimaailmassa kun harrastus popularisoitui laajasti. Aikaisemmin toteutettuihin kyselyihin verrattaessa kyselyaineistosta esiin nousevien puheenvuorojen sävy on pysynyt yllättävän samanlaisena.¹⁰² Vastauksissa on löydettävissä myös selvästi erottuvaa tietoverkkonostalgiata.¹⁰³

”Se oli varsin haikeaa. Muistan erityisen hyvin kylälläni toimineen CIA BBBS:n loppumisen. Sysop opiskeli Vaasassa teknillisessä korkeakoulussa. Opintojen ja ajankäytön rajallisuuden takia sysop päätti lopettaa purkin pitämisen. Paikallistasolla se oli iso juttu. Yksi aikakausi päättyi.” (Komu, M, 1980 [XIX])

”Molemmat [aktiivisesti käyttämäni purkit] lopettivat alkuvuodesta 2000, ja jälkepäin kun sain lukea muutamia näiden purkkien viimeisiä mesuja, nousivat kyllä haikeat tunteet pintaan.” (Komu, M, 1977 [I])

Monet vastauksista ovat sävyiltään katkeransuloisia ja niissä välittyvät tunteet, jotka monet liittyvät myös tietyn elämänvaiheen päättymiseen. Aineistosta esiin nousevien nostalgisten puheenvuorojen inhimillistä näkökulmaa ei pidä missään nimessä väheksyä – päinvastoin ne kertovat omalla mielenkiintoisella tavalla tietoverkkotekniikan äkillisestä muutoksesta ja käyttäjäryhmien hajoamisesta. Melko pienten piirien ympärille syntyneille BBS-yhteisöille toiminnan

hiljeneminen tuli ikävänä yllätyksenä.

Nykyisin nähtävä BBS-nostalgia voidaan laskea kuuluvaksi osaksi laajempaa retrokulttuuria. Tietokoneharrastukseen – erityisesti pelaamiseen – liittyvän retrokulttuurin juuret ulottuvat Suomessakin 1980-luvulle. Vanhojen pelien estetiikkaahan on hyödynnetty kaupallisellakin tasolla jo vuosikymmenien ajan.¹⁰⁴ Toisin kuin esimerkiksi retropelien kohdalla BBS-nostalgia ei ole toistaiseksi synnyttänyt ainakaan laajemmassa määrin uusia mediatuotantoja – ANSI- ja ASCII-taidegrafiikan harrastus lienee tässä yhteydessä tärkeä sivujuoni. Artikkelin alussa mainitut BBS-purkkien uudelleenkäynnistykset ja myös toimivien purkkien esittelyt näyttelyiden yhteydessä ovat konkreettisia esimerkkejä tämän tyyppisestä retrokulttuurista.¹⁰⁵ Kotimaista BBS-kulttuuria säilyttävät palvelut ovatkin luonteeltaan lähinnä refleksiivisiä, käyttäjien omakohtaisia muistoja arkistoivia verkkosivuja.¹⁰⁶

Tietoverkkonostalgiaa korostavien puheenvuorojen rinnalla näkee myös paljon pragmaattisia näkemyksiä toiminnan loppumisesta: aikaa ei ollut enää harrastukselle, laitteet vanhentuivat ja toiminta oli muutenkin siirtynyt Internetin puolelle.¹⁰⁷ Näiltä osin puheenvuoroissa näkyy myös selvästi jatkuvuutta korostavia näkemyksiä. Mikko Hirvonen on todennut, että tietoverkkonostalgiaan liittyy aina myös myönteiseksi katsottavia piirteitä.¹⁰⁸ Jatkuvuutta ja edistymistä koskevat puheenvuorot kuuluvat selvästi tähän.

”Haikaa tunne koska purkit olivat olleet aktiivisia yhteisöjä joissa oli mukana kuulumisen tunne. Tosin - tämä korvautui hyvin pitkälti IRCnetin kanavilla, joissa tunne on tiettyjen porukoiden kesken säilynyt tähän päivään asti.” (Komu, M, 1984 [I])

BBS-purkkien viestintäkulttuurin muodot (erit. chat ja keskustelualueet) tulivat tunnetuksi myös Internetin puolella, mikä loi toiminnalle luontevaa jatkuvuutta. Reaaliaikaiseen viestintään tarkoitettu IRC oli palveluista ehkä mielenkiintoisin, koska BBS-harrastajat kiinnostuivat siitä laajemmassa määrin 1990-luvun mittaan. Vastavasti Internetin keskustelupalstat muistuttivat erityisesti 1990-luvulla paljon BBS:stä tuttuja teksti- ja merkkigrafiikkapohjaisia messualueita.¹⁰⁹ IRC ja nettikeskustelupalstat toimivat 2000-luvun alussa – juuri BBS-toiminnan hiivuttua – esisosiaalisen median, jonka käyttö perustui edelleen käyttäjien keskinäiseen vuorovaikutukseen ja keskusteluihin. Samoihin aikoihin lanseeratut kotimaiset viihdepalvelut, kuten IRC-Galleria ja Habbo Hotel, jatkoivat näitä perinteitä ja siirsivät niitä osaltaan myöhemmin sosiaalisen median alle.¹¹⁰

BBS-kulttuurin historiasta on nostettava esiin purkkitoiminnan intiimiys ja henkilökohtaisuus. Lähteiden tarjoama kertomus erottaa purkkikulttuurin omaksi, erilliseksi saarekkeekseen. Internet nähtiin BBS-harrastajien kannalta sekä uhkana että mahdollisuutena. Toiminta jatkui muodossa tai toisessa Internetin alla, mutta pienten sisäpiirien ja yhteisöjen hajoaminen vahvasti vuosien kuluessa käsitystä BBS:stä omaperäisenä ja perinteikkäänä verkkokulttuurin muotona. Tämä on mielestäni purkkimaailman ehkä kiinnostavin ristiriita: se oli samaan aikaan avoin, verkostoitumiseen tähtäävä mutta samalla myös suljettu, yksityisen toiminnan kenttä.

LOPUKSI: TIETOVERKKOKULTTUURIN KATVEALUEELLA

On hyvin vaikeaa – käytännössä mahdotonta – luoda kokonaiskuvaa ajanjaksosta, jolloin BBS-kulttuuri rantautui Suomeen ja kehittyi merkittäväksi nuoria kiehtovaksi

toiminnan kentäksi. Lähteet ovat hajallaan, niitä on kadonnut ja käyttäjien muistot ovat muuttuneet ajan myötä. Jotain voidaan silti tehdä ja tämän artikkelin tarkoituksena oli koota yhteen välähdyksiä kotimaisen BBS-harrastamisen muodonmuutoksesta. Monet kysymykset ja yksityiskohdat jäävät silti peittoon, lukemattomia nimiä puuttuu ja kiinnostaviin teemoihin ei ehditä ottaa kantaa. Menetelmällisesti kysymys on samasta yleistettävyyden ongelmasta ja siihen liittyvistä lähdekräntäisistä reunaehdoista, joita olen tuonut esiin erityisesti artikkelin johdanto-osiossa. Nettikyselyyn perustuvana tutkimuksena artikkeli joutuu väistämättä tasapainoilemaan lukuisten eri tulkintavaihtoehtojen ja näkökulmien välillä. Tässä tapauksessa tutkimuksessa korostuu tietotekniikan historiantutkimuksen ja digitaalisen kulttuurin oppialojen näkökulma.

Nykyisin on hyvin vaikeaa kuvitella aikaa, jolloin tietoverkkoja ei ole ollut saatavilla: ei sähköpostia, ei verkkosivuja, ei sosiaalista mediaa. Sadat tuhannet suomalaiset tutustuivat ensimmäistä kertaa tietoverkkoihin nimenomaan BBS-purkkien välityksellä. Tutkimuksellinen kiinnostus aihetta kohtaan on ollut kuitenkin vähäistä – suurin syy lienee Internetiä kohtaan tunnetun tutkimuksellisen kiinnostuksen nousu 1990-luvun puolivälistä eteenpäin. BBS linkittyi tässä kertomuksessa nykyaikaisen tietoverkkokulttuurin katvealueelle: sen asemaa ja merkitystä ”esi-Internetinä” ei pidä ylikorostaa mutta ei myöskään aliarvioida. Artikkelissa välittyvä kokonaiskuva BBS-kulttuurin kehityskaaresta jakaantuu 1980-luvun varhaiskauteen, jolle oli leimallista toiminnan asiantuntemuksen ja ammatillisen opiskelun piirteet, ja 1990-lukuun, jota yleistäen voidaan kutsua koko toiminnan popularisoitumisen vaiheeksi. Tähän voidaan lisätä vielä 1990-luvun ja 2000-luvun taitteessa alkanut myöhäiskausi, jonka muodossa tai toisessa voidaan ajatella vieläkin jatkuvan. Merkittävintä ovat ne tavat,

joilla nuoret käyttäjät tutustuivat BBS-purkkeihin ja muokkasivat niiden pohjalta oma-peräistä käyttökulttuuria.

Artikkeli osittain vahvistaa niitä havaintoja, joita on tehty aikaisemmissa BBS-tutkimuksissa. Aineiston pohjalta välittyy kuva täysin uudenlaisesta harrastusmuodosta, johon suhtauduttiin aluksi suurella ihmetyksellä. Merkittävin kokemuksiin ja muistoihin liittyvä seikka koskee purkkien sosiaalistavaa roolia: varsinkin 1990-luvulla nuoret tutustuivat purkkeihin aluksi itsenäisesti tai jonkun kaverin innoittamana, samasta harrastuksesta kiinnostuneet kokoontuivat yhteen ja jatkoivat toimintaa isommalla porukalla. Yhteydet ulkomaailmaan olivat auki ja eri kohteista kiinnostuneet pystyivät kommunikoimaan toistensa kanssa maantieteellisestä etäisyydestä riippumatta. Purkeista löydettiin uusia kavereita, tuttavuuksia ja ystäviä, joita tavattiin myös henkilökohtaisesti. Joistakin ystävyys-suhteista muodostui pysyviä ja heihin myös pidettiin yhteyttä myöhemmällä iällä. BBS oli oma maailmansa, joka tarjosi nuorille vuorovaikutteisen digitaalisen seurustelualustan, jota ei ollut aikaisemmin ollut olemassa. Toisaalta 1990-luvulla – jopa suosionsa huipulla – BBS oli edelleen vain tiettyjen harrastajapiirien toimintaa. BBS oli – hieman määrittelijästä riippuen – kotitietokoneharrastuksen ala- tai osakulttuuri, ja ennen kaikkea BBS oli mitä suurimmassa määrin yhteisöjen verkosto.¹¹¹

Aineiston perusteella huomaa, että viestintä ja tiedostojen hankinta olivat kaksi tärkeintä toimintamuotoa ja tätä seikkaa on korostettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Suhtautuminen tiedostojen imurointiin eli lataamiseen jakoi selvästi harrastajia. Tiedostojen vaihtotoimintaa tapahtui käytännössä kaikissa purkeissa, mutta varsinkin aktiivisimmat harrastajat suhtautuivat nihkeästi niihin, jotka tyytyivät pääasiassa vain imuroimaan tiedostoja eivätkä osallistuneet muuhun toimintaan. Tiedostojen merkitys

tuo esiin myös harrastajien jakautumisen eri sukupolviin, jolloin yli 20-vuotiaiden aikuisten mielestä teini-ikäisten toiminta purkeissa saattoi näyttää lapselliselta ja kokemattomalta.

BBS-harrastuksella oli omat säännöt, normit, toimintatavat, ja tämä näkyi myös esimerkiksi keskustelu- eli messualueiden leikkillisessä ja jatkuvasti muuttuvassa kielenkäytössä. Tutkimustulokseksi voidaan laskea myös ne havainnot jotka koskevat keskustelualueiden koettuja riitoja ja fleimaavaksi laskettavaa kielenkäyttöä: harrastajat kyllä kiistelivät ja tapelivat jatkuvasti, usein myös varsin piikikkäällä ja satuttavalla tavalla, mutta mukana oli myös annos leikkimielisyyttä, jolloin linjoilla heitettiin herjoihin ei suhtauduttu tosissaan. Tutkimuksen aikana kerätyiltä keskusteluaineistosta löytyy myös tätä tukevaa aineistoa: viestiliikenteen nyanssit aukeavat hyvin vaikeasti nykylukijalle, jos ei ole tietoinen keskustelupuheenvuorojen tarkemmasta kontekstista. Harrastajat esiintyivät myös purkeissa pääsääntöisesti omalla nimellä tai nimimerkillä, mikä vaikutti suoraan keskustelujen tapoihin, koska harrastajat tunsivat toisensa erityisesti pienemmissä purkeissa henkilökohtaisesti. Joskus harrastajia myös suljettiin pois piireistä, mikä saattoi johtaa hylätyksi tulemisen tunteeseen. Keskustelut ja viestintä tapahtuivat joka tapauksessa Internetiin verrattuna huomattavasti suljetuimmissa piireissä, mikä on epäilemättä vaikuttanut siihen, että purkeissa julkaistuja viestiketjuja ei ole laajemmin julkaistu missään.

Purkkilistojen ja kyselyn aineisto tukevat aikaisemmin tehtyjä yleishavaintoja BBS-kulttuurin monimuotoisuudesta. Tutkimus tuo esille tähän liittyviä uusia kiinnostavia yksityiskohtia. On myös syytä korostaa, että monille vähemmistöjen edustajille purkit tarjosivat oivallisen kommunikointikanavan ja ne loivat epäilemättä kauan kaivattua yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tätä puolta on

harvemmin nostettu esiin missään tutkimuksessa ja onkin yksi tärkeä tutkimustulos.

BBS-toiminnan vahva miesvaltaisuus epäilemättä muodosti kitkatekijöitä, joihin harvat linjoilla liikkuneet naiset ja tytöt törmäsivät. Tästä huolimatta aineistosta ei nouse kovin vahvasti esiin tilanteita, joissa naisten ja tyttöjen rooli olisi kyseenalaistettu vaan heidät ilmeisesti otettiin – ainakin pääsääntöisesti – hyvin vastaan. Tämä ei tietenkään sulje pois ongelmien mahdollisuutta ja esimerkiksi vertaamalla saatavilla olevia keskusteluaineistoja, voidaan huomata että harrastajien kielenkäytössä esiintyi runsaasti piirteitä, jotka voidaan tulkita asiattomiksi. Aihe jää siis kiinnostavaksi mutta keskenräiseksi tutkimusteemaksi, johon olisi syytä perehtyä huomattavasti enemmän.

Lähteet kertovat myös BBS-toiminnan hiljentymisen aikakaudesta, jonka muisteleminen on nostanut esiin myös tietoverkonostalgiaksi laskettavia puheenvuoroja. Joillekin harrastajista Internetin tulo ja purkkitoiminnan taantuminen herätti ikäviä tunteita. Tästä huolimatta katsoisin nostalgisten ja katkeransuloisten viestien kertovan enemmän elämäntilanteiden muutoksista kuin varsinaisesti teknologian vaihtumisesta. Nuoret kasvoivat, heistä tuli aikuisia, he muuttivat pois paikkakunnalta, siirtyivät opiskelemaan tai aloittivat työelämän. Perheitä perustettiin, lapsia syntyi, elämä jatkui ja aikaa ei enää ollut harrastamiseen yhtä paljon kuin ennen. Vanhat sosiaaliset piirit olivat hajooneet, mutta käyttäjien oli yhä mahdollista tavata kasvokkain tai Internetissä. BBS:n vanha taika vain tuntui hävinneen, vaikka siihen saattoi törmätä edelleen uutisryhmissä tai IRC-kanavilla. Suurimmalle osalle harrastajista muutos ei kuitenkaan aiheuttanut suurempia ongelmia: uuden koneenvaihdon yhteydessä he irtautuivat verkosta ja purkkitoiminta vain lakkasi tarpeettomana. ”Se vaan jäi pois”, on yleinen ja lakoninen aineistosta nouseva toteamus.

Tutkimuksen tekeminen on aina prosessi, joka väistämättä muuttaa myös tutkijaa itseään. Artikkelia kirjoittaessa näin yhtenä yönä unen, jossa opetin jotain aihepiiriin liittyvää mutta kääntyessäni huomasin luentosalin tyhjäksi ja valot sammutetuiksi. Tietotekniikka-aiheiset unet ovat saaneet minut aikaisemminkin¹¹² pohtimaan tietotekniikan historian tutkimuksen merkitystä. Kenelle tämä tutkimus on tarkoitettu? Mikä on tutkimuksen päämäärä? Aineistoa selatessani näen listan ihmisistä, joita en ole koskaan tavannut. He ovat kertoneet minulle tarinansa ja nämä tarinat kaipaavat rinnalleen vertailevia lähteitä – sellaista jotka syntyivät aikana, jolloin purkit olivat vielä elinvoimaisia. Syksyn 2016 aikana saamani keskusteluviestit johdattelevat tutkimusta uuteen suuntaan: viestejä kerääntyi aluksi sadoittain, sitten tuhansittain, lopulta niitä oli niin paljon että niiden määrän arvioiminenkin oli hankalaa. Jatkotutkimuksen kannalta niiden käyttö asettaa omia tutkimuseettisiä haasteita, jotka ovat tyypillisiä verkkokeskustelututkimukselle noin yleensäkin. Lähteinä niitä ei ole kuitenkaan koskaan varsinaisesti tarkoitettu julkisesti nähtäville vaan ne olivat BBS-toiminnan aikaa suunnattu lähinnä pienemmille harrastajapiireille.

Tietoverkkokulttuurin katvealueella liikkuminen on toisaalta haaste toisaalta mahdollisuus: tutkimus voi tuoda oleellisesti uutta tietoa siitä, miten esimerkiksi nykyaikainen verkkokeskustelukulttuuri syntyi Suomessa, toisaalta tutkimus voi laajentua niin vaativaksi, että kokonaiskuvan muodostaminen osoittautuu mahdottomaksi. Mitä suurimmissa määrin nämä haasteet ovat esillä myös tässä tutkimusartikkelissa. Tutkijan velvollisuutena on vain koota yhteen tulokset ja jatkaa eteenpäin.

Tutkimus on tehty osana Suomen Akatemian rahoittamaa ”Citizen Mindscapes: Detecting Social, Emotional and National Dynamics in Social Media” -konsortiohanke (rahoituspäätös: #293460).

Kirjoittaja on taustaltaan historioitsija ja työskentelee parhaillaan Turun yliopiston digitaalisen kulttuurin yliopistonlehtorina. Hän on tutkinut erityisesti kotimaisen tietokoneharrastuksen ja Internetin kulttuurihistoriaa. Hän päätoimittaa parhaillaan akateemista WiderScreen-verkkójulkaisua (widerscreen.fi).

Kiitokset

Kiitän Skrolli-lehteä ja erityisesti Ville-Matias Heikkilää kaikesta avusta.

¹ Tietokonekerhoista blogosfääriin, pöytäkoneista älypuhelimisiin – kokemuksia tietokoneharrastamisen arkipäiväistymisestä -kysely oli osa Koneen säätiön rahoittamaa kaksivuotista (2013–2014) ”Kotitietokoneiden aika ja teknologisen harrastuskulttuurin perintö” -tutkimushanketta (Kotikone), jota koordinoi Turun yliopiston digitaalisen kulttuurin oppiaine. Ks. <https://kotikone.wordpress.com/>. Artikkelin kirjoittaja toimi hankkeen vastuullisena johtajana. Vastauksia kyselyyn tuli 1453 kappaletta. Ks. myös Naskali & Silvast 2014, 33–34. Kyselyaineisto on vapaasti saatavilla Yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta, <http://www.fsd.uta.fi/fi/index.html>.

² Tietoverkkojen kulttuurisella omaksumisella tarkoitetaan niitä prosesseja, joiden kuluessa tietoverkot tulevat inhimillisesti hallituiksi ja osaksi jokapäiväistä elämää. Artikkelin käsittelee näitä prosesseja pääpiirteissään kronologisesti etenevänä tarinana. Käsitteestä tarkemmin Hirvonen 2010, 3–10; Saarikoski et al 2009, 8–10, 23–72.

³ 1980-luvulla puhuttiin yleisesti ”bokseista” (eng. ”electronic mailbox”), josta nimitys muuttui 1990-luvulle tultaessa suomenkieleen paremmin soveltuvaksi ”purkiksi” tai ”kannuksi”. Puhekielisen termin synnystä ei ole varmaa tietoa, mutta osittain siihen on vaikuttanut aikakauslehtikirjoittelu. Printti-lehti esimerkiksi nimitti 1980-luvulla suosittua Vaxi-palveluaan ”purkiksi”. Aiheesta tarkemmin ks. Saarikoski et al 2009, 48–49; Hirvonen 2010.

⁴ Saarikoski 2004, 380–384; Hirvonen 2010. Luvuista tarkemmin ks. Kuvio 1.

⁵ Termi oli kansainvälisesti yleisessä käytössä (eng. System Operator). Termin kirjoitusasu saattoi hieinan vaihdella (sysop tai SysOp). Asiasta tarkemmin ks. BBS The Documentary Part 2/8: SysOps and Users.

⁶ 1990-luvulla pelkästään Yhdysvalloissa arvioitiin olleen toiminnassa yli 10 000 purkkia. Ks. BBS The Documentary Part 1/8: Baud. Nykyisin linjoilla oleviin purkkeihin voi kytkeytyä lähinnä telenet-yhteyden kautta. Linjoilla olevista BBS-purkeista

tarkemmin ks. Telnet BBS Guide, <http://telnetbbs-guide.com/bbs/>.

⁷ Kirschenbaum 2016, 1–2. Ks. myös Clarke 2004 ja Morris 2004.

⁸ Esim. Argyle & Shields 1996; Driscoll 2014.

⁹ Ks. esim. Clarke 2004 ja Morris 2004.

¹⁰ Tämä tuli esille myös esimerkiksi maaliskuussa 2017 Sveitsissä Zürichin yliopistossa järjestetyn ”Home Computer Subcultures and Society Before the Internet Age” -seminaarin monissa työpöyryissa ja puheenvuoroissa.

¹¹ Reunanen 2017; Reunanen 2009; Reunanen 2014; Silvast & Reunanen 2014.

¹² Ks. esim. Skrolli 3/2014; Skrolli 1/2016.

¹³ Järvinen 1994.

¹⁴ Kasvi, Jyrki J.J.: *Puhe suomalaisen verkkoarkiston avajaisissa 2.4*, <http://kasvi.org> (2009). Ks. myös Hirvonen 2010, 11.

¹⁵ Kuvaavaa on, että keväällä 2016 kysyin digitaalisen kulttuurin opiskelijoilta aineopintojen ”Verkko keskustelujen kulttuurihistoriaa” -luentosarjalla oliko BBS heille tuttu edes käsitteenä. Jotkut muistivat lukeneensa BBS:n historiasta kirjoittamastamme *Funetista Facebookiin: Internetin kulttuurihistoria* -monografiasta (2009), mutta käytännössä he eivät osanneet selittää mitään BBS:n asemasta tai merkityksestä. Toisaalta tämä on ymmärrettävää, koska nuoremmat opiskelijat (1990-luvun lopussa syntyneet) ovat aloittaneet Internetin käytön aikana, jolloin sosiaalinen media on hallinnut koko netin käyttökulttuuria.

¹⁶ Laajoista ja vanhimmista aineistokeruuhankeista mainittakoon Suomen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston vuonna 1995 keräämä *Tietokone - isäntä vai renki* -kirjoituskilpailu.

¹⁷ *Milloin kuulit ensimmäistä kertaa tietokoneista?* -kysely (2003) oli osa Turun yliopiston kulttuurihistorian koordinoimaa ”Tietotekniikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen: toimijat ja kokemukset” -hanketta (2002–2005), johon tämän artikkelin kirjoittaja myös osallistui. Kysely toteutettiin aikana, jolloin nettikyselyt olivat vielä verrattain harvinaisia. Kyselyn kohderyhmää ei mitenkään rajattu, mutta vastauksia analysoimalla huomattiin että valtaosalla vastaajista oli vuosien kokemusta tietotekniikan käytöstä työssä ja vapaa-ajalla. Kyselyyn tuli vastauksia 744 kappaletta. Aineisto on saatavilla tutkijoille Turun yliopiston digitaalisen kulttuurin kokoelmista. Ks. Aaltonen 2004.

¹⁸ *Kokemuksia ja muistoja kotimaisen BBS-harrastuksen valtakaudelta* -kysely (Komu) oli auki 11.8.–31.10.2016. Kysely laadittiin Turun yliopiston Webropol-palvelulla. Vastauksiin viitattaessa on käytetty lisätunnisteena sukupuolta, syntymävuotta ja vastausjärjestyksen perusteella löydettävää numeroa.

¹⁹ Saarikoski 2016.

²⁰ Menetelmää on käytetty yleisesti kun tutkija on kerännyt aineistoa tietyistä tietotekniikan harrastustoiminnan erityispiirteistä. Ks. esim. Reunanen et al 2011.

²¹ Vastaajilta kysyttiin esimerkiksi mitä purkkeja oli käytetty, milloin ja mistä harrastustoiminnasta vastaajat olivat olleet erityisen kiinnostuneita. Lisäksi aktiivisuutta mitattiin kysymällä oliko vastaaja toiminut jonkun purkin ylläpitäjänä (sysopina). Tarkemmin kysyttiin myös käyttäjien välisistä kiistoista ja nahisteluista sekä syistä, jotka johtivat purkkien katoamiseen ja toiminnan siirtymiseen Internetin puolelle.

²² Metodiooppaiden mukaan anonyymeissä nettikyselyissä tai osin myös mediavälitteisissä haastatteluisissa on omat etunsa. Vastaajan ei tarvitse paljastaa nimeään eikä tuoda julki koko persoonaansa tutkijalle tai haastattelijalle. Lisäksi hän voi tuoda esiin myös arkaluontoisia asioita vastauksessaan. Suominen 2016, 17.

²³ Tutkimus liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan ”Citizen Mindscales: Detecting Social, Emotional and National Dynamics in Social Media” -konsortiohankeeseen, jossa tutkitaan kotimaisen keskustelupalstakulttuurin syntyä ja kehitystä. (<https://www.utu.fi/en/sites/digi/Pages/Research.aspx#>).

²⁴ Lokakuun loppuun mennessä olin saanut yli 10 000 yksittäistä keskusteluviestiä eri puolilla Suomea toimineista BBS-purkeista. Lisäksi kyselyssä kerättyjä viestiaineistoja on tämän lisäksi yhä purkamatta, joten niiden lopullinen määrä voi nousta vielä huomattavasti.

²⁵ Haastateltavat esiintyvät tutkimuksessa omalla nimellään, koska heitä on haastateltu nimenomaan asiantuntijoina eikä anonyymeinä käyttäjinä. Kyselyvastausten anonymisoinnista tarkemmin viitteessä 22.

²⁶ Perustutkimuksellisen käsittelytavan vuoksi nettikyselyllä on vahvin rooli artikkelin tutkimusaineistossa. Menetelmällisesti nettikyselyllä on omat etunsa varsinkin kun käsiteltävästä kohteesta tehdään nimenomaan kartoitettavaa tutkimusta. Tässä mielessä tietotekniikan historian tutkimuksen näkökulmasta toteutetulla nettikyselyllä on samanlaisia piirteitä kuin esimerkiksi etnologiatieteellisellä tai kulttuurintutkimuksellisella kenttätyöllä. Suominen 2016, 16, 20.

²⁷ Monessa suhteessa artikkelin keskeiset lähdekriittiset ongelmat liittyvät niihin haasteisiin, joita on nostettu esiin digitaalisten ihmistieteiden (eng. Digital Humanities) parissa. Ongelmat eivät rajoitu pelkästään digitaalisesti kerätyn aineiston käsittelyyn vaan myös siihen miten tutkija kykenee arvioimaan käyttämiensä tutkimusaineistojen soveltavuutta ja luotettavuutta oman tutkimusasetelmansa kannalta. Ks. Elo 2016, 24–25.

²⁸ Menetelmällisesti arvioituna nettikyselyn käyttö lisää väärintulkintojen vaaraa, koska tutkija ei ole paikalla selvittämässä ja täsmentämässä kysy-

myksiä. Suominen 2016, 17. Vastaavaan on viitannut myös Mikko Hirvonen. Ks. Hirvonen 2010, 12–13.

²⁹ Tähän on viitattu esimerkiksi tietoteknisten alakulttuurien kuten demoskenen tutkimuksen yhteydessä. Toiminnan ulkopuolelta tuleva tutkija ei varsinkaan alkuvaiheessa ole tietoinen harrastukseen liittyvistä sisäisistä normeista, säännöistä tai vaikkapa kielenkäytöstä. Ks. Reunanen & Silvast 2014. Ulkopuolisuus voi toisaalta toimia myös etuna: kirjoittaja voi välttää sitoutumasta tiettyihin BBS-kulttuurin historian vakiintuneisiin tulkintoihin, joita on kiertänyt vuosien ajan harrastajien keskuudessa. Tämän artikkelin kirjoittaja tutustui BBS-toimintaan lähinnä 1990-luvun loppupuolella, mutta ei kuulu- nut sen piirissä vaikuttaneeseen alakulttuuriin tai muuhun yhteisöön.

³⁰ Menetelmällisesti tutkimustavalla on yhtäläisyyksiä moniaineistoiseen tutkimusotteeseen. Ks. Suominen 2016, 21.

³¹ Paperiseen lomaketutkimukseen verrattuna nettikysely on myös menetelmällisesti ollut ainoa järjkevä tapa lähestyä tässä tapauksessa tutkittavaa kohderyhmää, jotka ovat eläneet varhaisesta nuoruudestaan lähtien tietokoneiden ja tietoverkkojen parissa. Suominen 2016, 10–11.

³² Näiltä osin tutkimustapa eroaa ratkaisevasti esimerkiksi yhteiskuntatieteellisistä ja kauppatieteellisistä nettitutkimuksista. Ks. Suominen 2016, 3, 16.

³³ Hirvonen 2010; Saarikoski 2004. Kansainvälisestä vertailusta ks. Driscoll 2014.

³⁴ Miehiä vastaajista oli 116 kpl (94,4 %), naisia 8 kpl (5,6 %). Vastaajista 38 oli asunut harrastustoiminnan aikaan pääkaupunkiseudulla (Helsinki 29 kpl, Espoo 6 kpl, Vantaa 4 kpl). Muista suurista kaupungeista mainittiin Turku (6 kpl) ja Tampere (4 kpl). Muuten maantieteellisesti vastaajat jakaantuivat ympäri Suomea. Nykyisen asuinpaikan suhteen mainittavin ero oli pääkaupunkiseudun osuuden huomattava kasvu (56 kpl).

³⁵ Mikko Hirvonen on tuonut esiin, että pääosa BBS-toiminnasta keskittyi suuriin kaupunkeihin. Hirvonen 2010. Väestömäärän lisäksi toiminnan keskittyminen selittyy myös haja-asutusalueisiin verrattuna huomattavasti paremmilla puhelin- ja tietoliikenneyhteyksillä. Maantieteellinen jakaantuneisuus näkyi myös myöhemmin Internet-käytön yleistymisessä. Suominen et al 2013, 62–64. Ks. myös Aaltonen 2004, Naskali & Silvast 2014.

³⁶ IT-alalla toimineita oli 41 kpl. Muuten vastaajien ammatit jakaantuivat melko laajalle: mukana oli opettajia, arkkitehtejä, toimittajia, yrittäjiä, konsultteja, tutkijoita, sairaanhoitajia ja opiskelijoita. Joidenkin vastaajien ammattikuva oli varsin laaja ("kulttuurialan sekatyöläinen"). Korkeakoulututkinnon vastaajista oli suorittanut 75 kpl.

³⁷ Asia on tullut esiin monissa varhaisissa leh- tiartikkeleissa ja myöhemmin muistelmissa. On toisaalta muistettava, että ei ole täyttä varmuutta siitä oliko CBBS Helsinki ensimmäinen linjoilla ollut

kotimainen BBS-purkki. Proessori 6-7/1982, 70–73; Uusitupa 1993.

³⁸ Haastattelu Seppo Uusitupa 22.10.2001 ja 25.8.2007. Ks. myös Saarikoski et al 2009, 50. Tutkimusten perusteella esimerkiksi Yhdysvalloissa oli tuohon aikaan toiminnassa jo sadoittain purkkeja. Ks. Driscoll 2014 ja BBS The Documentary Part 1/8: Baud.

³⁹ Uusitupa on maininnut työn puolesta Iso-Britanian yhteyksien olleen tärkeässä roolissa ensimmäistä purkkia perustettaessa. Haastattelu Seppo Uusitupa 25.8.2007.

⁴⁰ Esimerkiksi vuodelta 1986 olevan yhteystietolistin perusteella näitä olivat esimerkiksi Canon, PCI-Data ja Visiotek. Kerhojen ja yhdistyksen osuus vastasi noin puolta listatuista purkeista. Kerhotoiminnasta tarkemmin ks. Saarikoski 2004, 39, 41, 44–45.

⁴¹ Luonnollisesti vastaajilla on ollut vaikeaa muistaa tarkkaa vuotta jolloin he ensimmäistä kertaa tutustuivat purkkeihin, mutta "varhaisten omaksujien" joukosta 78 % (22 kpl) sijoittaa tapahtuman "1980-luvun loppuun".

⁴² Vastauksia voidaan kuitenkin luonnehtia "riittävän edustaviksi". Aiheesta tarkemmin ks. Suominen 2016, 24.

⁴³ Komu, M, 1967 (I). Vastaavantyyppisiä hakke- rointeja oli tapahtunut jo 1970-luvulla. 1980-luvun "hackeritapauksista" tarkemmin ks. Suominen 1997; Saarikoski et al 2009, 55–56; Saarikoski 2004, 51, 325.

⁴⁴ Nissen 1993, 165.

⁴⁵ Peräti 34 vastaajaa mainitsi Vaxi-purkin olleen merkittävässä roolissa ensimmäisiin purkkeihin tutustuttaessa. Vaxin toiminnasta vastanneen Hannu Strangin mukaan pääosa käyttäjistä oli 15–25 -vuotiaita. Kuukausittaiset käyttäjämäärät liikkui- vat "tuhansissa". Haastattelu Hannu Strang 11.2.2002. Yksi vastaajista (Komu, M, 1970 [II]) myös mainitsi päätyneensä purkin sysöpiksi. Printin roolista tarkemmin ks. Saarikoski et al 2009, 52–54.

⁴⁶ Proessori 6-7/1982, 70–73; Vikki 8/1983, 11–16.

⁴⁷ Erityisen suuri vaikutus oli vuonna 1984 aloitta- neella MikroBitillä, jonka levikki oli 1980-luvulla noin 40 000. Ks. Levikkitarkastus 1984–1989. Varhaisista artikkeleista tarkemmin ks. MikroBitti 11/1985 ja 5/1986. Ks. myös Saarikoski et al 2009, 57.

⁴⁸ Fido-nimitys viittaa siihen, että purkit oli liitetty kansainväliseen Fidonet-verkostoon. Ks. myös Driscoll 2014, 7, 23–24 ja BBS The Documentary Part 4/8: FidoNet.

⁴⁹ On toisaalta korostettava, että Amstrad maini- taan ainoastaan 4 kyselyvastauksessa. Aiheesta tarkemmin ks. Saarikoski 2004, 401–402. "Kloonit" olivat pitkälti yhteensopivia IBM:n koneiden kanssa, koska ne käyttivät samaa laitteistoarkkitehtuuria ja käyttäjärjestelmänä toimi Microsoftin valmistama MS-DOS. Suurimmista 1980-luvun valmistajista

mainittakoon erityisesti Compaq ja Dell. Ceruzzi 2003, 278–279.

⁵⁰ 67 vastaajaa on käyttänyt Amigaa BBS-toiminnassa ainakin jossain vaiheessa.

⁵¹ Aikaisemmissa tutkimuksissa keskustelualueita ja tiedostojen levitystä on käsitelty rinnakkain. Niistä ei saa kuitenkaan selvää kuvaa toiminnan kronologisesta kehittämisestä. Aaltonen 2004; Naskali & Silvast 2014, 31–33, Hirvonen 2010.

⁵² Digitaalisissa ihmistieteissä on viime aikoina havahduttu digitaalisessa muodossa olevan aineiston tutkimuseettisiin ongelmiin. BBS-aineisto on näiltä osin erityisen hankala lähdekokonaisuus. Vaikka tutkija olisi saanut esimerkiksi keskustelualueita koskevia viestejä haltuunsa, millaisin reunaehdoin hän voi niitä käyttää? Nettikyselyn tavoin viestien käsittely edellyttää vähintään anonymisointia, arkaluontoisempia asioita käsiteltäessä myös alkupe-
räinen julkaisukanava olisi piilotettava. Östman & Turtiainen 2016, 1–2.

⁵³ Naskali & Silvast 2014, 33.

⁵⁴ Imurointi-termi näyttää syntyneen joskus 1980-luvun lopussa. Termin popularisoitumiseen vaikutti myös lehtikirjoittelu. Varhaisin löytämäni maininta ”imuroinnista” löytyy MikroBitin pilapiirroksesta, joka julkaistiin toukokuussa 1986 BBS-purkkeja käsitelleestä artikkelista. Kuvassa pölynimuri ”imaisee” dataa tietokoneen sisälle. Ks. MikroBitti 5/1986; Saarikoski et al 2009, 57. Imuroinnin rinnalla käytettiin myös muita termejä, kuten ”donata” (eng. download).

⁵⁵ Näistä tuhansien käyttäjien purkeista käytettiin 1990-luvulla nimitystä ”suurpurkit”. Saarikoski 2004, 380–381.

⁵⁶ Hirvonen 2010, 24.

⁵⁷ Tätä kuvaa hyvin esimerkiksi Neuvosto-Savo BBS:n kirjautumissivulla nähty toimintaa ohjannut kannanotto: ”Kuka tahansa voi ostaa modeemin. Kuka tahansa voi upata ja donata softaa purkeista. KUKA TAHANSA EI OSAA MESSUTA PURKEISSA, osallistua j{rkev}{n keskusteluun joka sivuaa useita aiheita, pelata online-pelejä ja osallistua modeemistien sosiaaliseen el{m}{n} (alkuperäisessä tekstissä puuttuu skandinaavisten kirjainten tuki, mikä oli yleistä purkeissa). Ks. Kauppinen, Jukka O.: *Neuvosto-Savon historia*, byterapers.scene.org (2008). Ks. myös Kuva 2.

⁵⁸ Piratismi-termiä käytetään suoraan ainoastaan neljässä vastauksessa. Sen lisäksi siihen läheisesti kytköksissä oleva slangisana ”warez” näkyy kolmessa muussa vastauksessa. Vastaukset ovat lakonisia ja toteavia tyyliin ”Kauniita warez-muistoja kun modeemilla imuroitiin pelejä yön yli” (Komu, M, 1978 [VII]).

⁵⁹ Toimintaan liittyy myös omaa kielenkäyttöä, joka näyttää muuttuneen vuosikymmenien mittaan. ”Lataamisesta” puhutaan 32 vastauksessa, vanhempaa ”imurointi”-termiä käytetään 14 vastauksessa.

⁶⁰ Kauppinen, Jukka O.: *Neuvosto-Savon historia*, byterapers.scene.org (2008).

⁶¹ Hirvonen 2010, 26–27.

⁶² Reunanen 2014.

⁶³ Esimerkiksi purkin säännöissä saattoi suoraan lukea ”Piratismista, kopioinnista tai kräkkäämisestä ei saa puhua” (Komu, M, 1977 [III]).

⁶⁴ Saarikoski 2012.

⁶⁵ Järvinen 1994, 91–93; Hirvonen 2010, 25.

⁶⁶ 1990-luvun yksi tunnetuin BBS-piratistitapaus liittyy pääkaupunkiseudulla vaikuttaneen BBS Complexin alasajoon ja siitä seuranneeseen oikeusprosessiin, joka lopulta johti purkin sysopin vapauttavaan tuomioon. Saarikoski 2004, 331–333. Tapausta ei nostettu esiin kyselyn vastauksissa.

⁶⁷ Esimerkiksi Neuvosto-Savo BBS:llä oli suosituimmillaan yli 720 käyttäjää ja yhteydenottoja mainitaan olleen yli 4200 kesäkuussa 1994. Ks. Kauppinen, Jukka O.: *Neuvosto-Savon historia*, byterapers.scene.org (2008).

⁶⁸ Paikallisuus tulee esiin myös maininnoissa erilaisista maantieteellisistä harrastajakeskittymistä (esim. ”Savon scene”, ”Turun porukat”, ”Helsingin purkit”).

⁶⁹ Vastaajista 48 ilmoitti toimineensa jonkun purkin sysopina tai avustavana co-sysopina (esimerkiksi messualueilla ja tiedostoalueilla saattoi olla oma valvojan). Purkkien tietoliikenneohjelmistoista mainitaan eniten kotimaista alkuperää olevat SuperBBS ja BBBBS sekä amerikkalainen PCBoard.

⁷⁰ ”Iso osa nykyisestä laajasti eri aloilla toimivasta tuttavapiiristäni on alunperin BBS:n kautta tavattuja henkilöitä” (Komu, M, 1978, [XI]).

⁷¹ ”Olin kylkiäinen, joka tekniikasta kiinnostuneena sai veljen opetusta”. (Komu, N, 1981, [V]).

⁷² ”Naisia ei kohdeltu eriarvoisesti eikä vihamielisesti vaan tasa-arvoisina yksilöinä” (Komu, N, 1973, [II]).

⁷³ Jenni Ikävalko 13.9.2016.

⁷⁴ Hirvonen 2010, 90. Tapauksesta tarkemmin ks. Sihvonen, Sami: *Alexandra-Projekti FAQ* (2002).

⁷⁵ Tärkein yksittäinen kokonaisuus on ”Elektroniset 24h postilaatit Suomessa”-lista jota päivitettiin säännöllisesti ainakin vuodesta 1990 vuoteen 2004. Listan yhteystietojen perusteella Vaasan seudun puhelin Oy:n sponsoroima LAHO MBBS oli tärkeä listan ylläpitäjä.

⁷⁶ Puhelinnumeroiden ja teknisten tietojen lisäksi palveluntarjonta esitettiin yhden rivin viestillä. Esimerkiksi ”HILLOPURKKI BBS: Computer music (MOD, MID, S3M, XM etc.) & high quality picture specialist”, ”HORROS BBS: Ohjelmointi (Pascal, C, ASM), Hi-Fi, Sci-Fi jne”, ”ANTARCTICA BBS: Paljon musaa & kuvia, tiedostoja PC:lle, messuillat tervehdulleita”, ”DARK SIDE OF THE MOON: DemoScene tavaraa, PcBoard-sovelluksia, päivityksiä, peli-demoja”

⁷⁷ Ks. MikroBitti 12/1994, 7, 68–75. MBnet-purkki toimi lehden yhdyskanavana lukijoihin. Toimituskunnalle tarjoutui mahdollisuus ”seurata lukijakunnan keskustelua ja maahia tuoreita ideoita ja ehdotuksia”, joita voitiin suoraan hyödyntää toimitustyössä. Haastattelu Jukka O. Kauppinen 13.8.1999. Purkissa oli huippukautenaan käytössä 250 linjaa. Ruhanen, Pasi: *Jouni Heikniemen haastattelu*, bittivuoto.net (2002). Ks. myös Hirvonen 2010, 44.

⁷⁸ Nörttitoiminnan merkitystä korostetaan 16 vastauksesta, mutta luonnehdinta kumpua laajemminkin kyselyaineistosta. Tutkimuksista ks. erityisesti Saarikoski 2004; Driscoll 2014.

⁷⁹ Jaakko Suomen mukaan valittu teknologia vaikuttaa suoraan tutkimusaineiston valikoitavuuteen. Suomenen 2016, 46.

⁸⁰ Aiheesta on myös viite BBS The Documentary -dokumentista, jonka mukaan purkeissa voitiin suhteellisen vapaasti keskustella asioista, jotka muuten haluttiin syystä tai toisesta pitää yhteiskunnan julkisen keskustelun ulkopuolella. Ks. BBS The Documentary Part 7/8: No Carrier. BBS:llä oli näin ollen myös demokratiaa ja tasa-arvoista yhteiskuntaa tukeva funktio, johon on ollut viitteitä myös kotimaisissa alan julkaisuissa. Böök 1989; Saarikoski et al 2009, 102–104.

⁸¹ Saarikoski 2004. Haastattelu Teppo Oranne 6.2.2002.

⁸² Ks. myös Saarikoski & Reunanen 2014.

⁸³ Saarikoski 2004, 381.

⁸⁴ Reunanen 2017, 110–112; Reunanen & Silvast 2009, 289–301.

⁸⁵ Maailmalla termi tunnettiin myös nimellä ”Machine Wars”. Ilmiön historiasta tarkemmin ks. Saarikoski & Reunanen 2014.

⁸⁶ Erityisesti vuoden 1992 jälkeen DTK:n kaltaiset kotimaiset yritykset puskivat markkinoille komponenteista valmistettuja edullisia PC-koneita, joiden hinnat liikkuivat 5000–8000 markan välillä. Ks. Saarikoski 2004, 398–399. Suomen 1990-luvun alun talouslama hillitsi tietokonekauppaa useamman vuoden ajan, mutta määrät nousivat vuoden 1993 jälkeen. Elektronian tukkukauppiat ry: Kotitietokoneiden toimitukset kaupalle, 2003. Tilastokeskus alkoi seurata kotitalouksien tietoteknistymistä tarkemmin vasta 1990-luvulla. Vuonna 1996 noin 25 prosentilla kotitalouksilla oli tietokone käytössä - joista pääosa oli PC-koneita. Vuoteen 2001 mennessä määrä oli noussut 50 prosenttiin. Ks. Tilastokeskus: *Tietotekniikka kotitalouksissa 1990–2001*. Aiheesta tarkemmin ks. Suomenen, Silvast, Harviainen 2018 (tulossa).

⁸⁷ Konesotia käsiteltiin erikseen 16 vastauksessa. Ks. myös Saarikoski & Reunanen 2014.

⁸⁸ Argyle & Shields 1996, 58–60. Tätä käsitystä tukevat myös myöhemmin tehdyt tutkimukset. Ks. esim. Driscoll 2014, 367.

⁸⁹ Näistä vuonna 1992 aloittanut Metropoli on mainittu olleen yksi varhaisimmista harrastajapur-

keista, joissa oli Internet-yhteys. Purkin sysopin Teppo Oranteen mukaan käyttäjämäärät nousivat rinnakkaiskäytön vuoksi oleellisesti. Haastattelu Teppo Oranne 6.2.2002.

⁹⁰ Hirvonen 2010, 68–69.

⁹¹ Järvinen 1994, 81, 83; MikroBitti 1/1994 ja 2/1994, 36–37; Tietokone 4B/1996, 91.

⁹² Purkkiyhteyden ylläpitoon riitti tavallisesti paikallispuhelumaksu, mutta Internet-operaattorit veloittivat käytöstä pääsääntöisesti minuuttikohtaisesti. Hinnastoista tarkemmin ks. Tietokone 4/1996. Ks. myös Hirvonen 2010, 55.

⁹³ Fidonet on ollut täysin ratkaisevassa roolissa, kun Suomen purkkiverkot alkoivat kansainvälistyä. Fidonetin merkitystä alleviivattiin 34 vastauksessa. Ks. myös Driscoll 2014, 7, 23–24 ja BBS The Documentary Part 4/8: FidoNet.

⁹⁴ Erityisesti kotimaista alkuperää olevan BBBS-ohjelmiston yleistymisen ansiosta purkkeja pystyttiin enenevässä määrin kytkemään Fidonetiin. Ks. Hirvonen 2010, 32–33.

⁹⁵ Hirvonen 2011, 57–58.

⁹⁶ Saarikoski et al 2009, 68.

⁹⁷ Vertailun vuoksi voidaan mainita, että MikroBitin MBnet-purkin käyttäjämäärä romahti loppuvuodesta 1998. Ruhanen, Pasi: *Jouni Heikniemen haastattelu*, bittivuoto.net (2002).

⁹⁸ Hirvonen 2007, 60–61; Hirvonen 2010, 38–39; Saarikoski et al 2009, 69–70.

⁹⁹ Saarikoski 2012, 26.

¹⁰⁰ Ks. BBS The Documentary Part 4/8: FidoNet.

¹⁰¹ ”Internet toi mukanaan tavallisen kansan ja vanhaan netikettiin tottuneiden mielestä huonosti käyttäytyvät urpot” (Komu, M, 1973 I) Käsite on vuodelta 1993 ja syntynyt Yhdysvalloissa. Se liittyi korkeakoulujen syyslukukauden alkuun, jolloin veteraaniharrastajien mielestä massat tukkivat heille tärkeät verkkopalvelut. Tietoverkkojen käytön arkipäiväistyminen ja käyttäjämäärien jatkuva kasvu näytti heidän silmissään masentavalta ja nettikulttuuria pysyvästi pilaavalta tekijältä. Ks. Saarikoski et al 2009, 318–319.

¹⁰² Erojakin toki löytyy. Pääasiassa vuonna 2003 kerätyssä Tiesu-kyselyssä näkee edelleen äänenpainoja, joissa korostettiin BBS-kulttuurin edelleen elävän - muodossa tai toisessa. Tämä selittyy pitkälti sillä, että purkkikulttuurin hiljentymisestä oli kulunut vielä vähän aikaa ja jotkut harrastajat pitivät yhä purkkeja linjoilla, vaikka niissä liikkui todella vähän käyttäjiä. Ks. Aaltonen 2004. Komu-kyselyn ominaispiirteenä olivatkin maininnat kertaalleen sammutettujen purkkien uudelleenkäynnistyksistä.

¹⁰³ Tietoverkkonostalgia on tullut käsitteellisesti esille erityisesti tietotekniikan historian tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa käsitettä ei niinkään sidota laajemmin etnologiatieteiden nostalgia-tut-

kimukseen. Tietoverkkonostalgia on käsitteellisesti liitetty niihin teksteihin ja puheenvuoroihin, joissa tulee ilmi käyttäjien tiivis ja henkilökohtainen suhde vanhaan tietoverkkoteknologiaan, joka on jo poistunut aktiivikäytöstä. Tätä tunnesidettä on nostanut esiin erityisesti Mikko Hirvonen. Hirvonen 2011, 56–57. Tässä tutkimuksessa nostalgiaa ei ymmärretä niinkään tietoverkkoteknologian historiaa ”vääristävänä” tai ”romantisoivana” piirteenä vaan ilmiöön liittyvänä kiinnostavana ja hyvin inhimillisenä piirteenä. Aiheesta tarkemmin ks. myös Saarikoski 2004, 204.

¹⁰⁴ Digitaalisen kulttuurin oppialassa retrokulttuurit esiintyvät käsitteellisesti tutkittaessa laajemmin käyttäjien lämmintä ja tunteenomaista suhtautumista vanhaan teknologiaan. Aiheesta tarkemmin ks. esim. Reunanen et al 2011; Suominen 2011. Suhtautumistapa ei tule esiin pelkästään muistelmatyypisissä aineistoissa (kuten tässä tutkimuksessa) vaan näkyy myös aktiivisessa harastustoiminnassa. Tunnetuin tähän liittyvä ilmiö on retropelaaminen eli vanhojen pelien ja pelilaitteiden arvostus ja käyttö. Ks. Suominen 2008.

¹⁰⁵ Kirschenbaum 2016, 1–2; Driscoll 2014.

¹⁰⁶ Näihin voidaan laskea myös BBS-kulttuuria parodisesti tulkitsevat videotuotannot. Ehkä tunnetuin on PC Lamerit, <http://www.pelulamu.net/cwu/>. Facebookissa on myös toistuvasti ”Suomalainen BBS-scene” -ryhmä, jonka toiminta on tosin ollut todella hiljaista viime vuosina.

¹⁰⁷ Vastaajista 61 suhtautui purkkimaailman loppuun hyvin neutraalisti.

¹⁰⁸ Hirvonen 2011, 53.

¹⁰⁹ Jatkuvuutta kuvaa myös tapa, jolla ”BBS”-terminä siirtyi monille Internetin keskustelupalstoille (esim. MuroBBS).

¹¹⁰ Saarikoski et al 2009, 13, 227; Suominen et al 2013, 41–42.

¹¹¹ Hirvonen 2011, 49.

¹¹² Saarikoski 2011.

LÄHDELUETTELO

Kaikki Internet-linkit tarkistettu 12.4.2017.

Kyselyt

Kokemuksia ja muistoja kotimaisen BBS-harrastuksen valtakaudelta -kysely (Komu, 2016). Turun yliopisto, digitaalinen kulttuuri. Aineisto tekijän hallussa.

Tietokonekerhoista blogosfääriin, pöytäkoneista älypuhelimisiin - kokemuksia tietokoneharrastamisen

arkipäiväistymisestä -kysely (Kotikone, 2013–2014) Turun yliopisto, digitaalinen kulttuuri. Aineisto saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/fi/index.html>.

Milloin kuultu ensimmäistä kertaa tietokoneista? -kysely (Tiesu, 2003). Turun yliopisto, kulttuurihistoria. Aineisto digitaalisen kulttuurin kokoelmissa.

Aikakausi- ja kerholehdet

Skrolli 3/2014, 1/2016.

Prosessori 6-7/1982.

Vikki 8/1983, 11–16.

MikroBitti 11/1985, 5/1986.

MikroBitti 1/1994, 2/1994.

MikroBitti 12/1994.

Tietokone 4/1996.

Tietokone 4B/1996.

Haastattelut

Jenni Ikävalko 15.9.2016.

Teppo Oranne 6.2.2002.

Seppo Uusitupa 22.10.2001, 25.8.2007.

Jukka O. Kauppinen 13.8.1999.

Hannu Strang 11.2.2002.

Purkkilistat

Elektroniset 24h postilaatikat Suomessa (1990–2004).

Tilastot

Levikkitarkastus 1984–1989. Turun yliopiston pienpainatekokoelma.

Tilastokeskus: Tietotekniikka kotitalouksissa 1990–2001, <http://www.tilastokeskus.fi>.

Elektroniikan tukkukauppiat ry: Kotitietokoneiden toimitukset kaupalle, 2003, <http://www.etkry.com/>.

Verkkosivut, blogitekstit

Kasvi, Jyrki J.J.: Puhe suomalaisen verkkoarkiston avajaisissa 2.4, <http://kasvi.org> (2009). Haettu Internet Archive -palvelusta 14.11.2016, <https://web.archive.org/web/20090526070026/http://kasvi.org/index.php?7493>.

Kauppinen, Jukka: Neuvosto-Savon historia (2002–2008). <http://www.byterapers.scene.org/museum/neuvosto-savo-bbs/index.html>.

Sihvonen, Sami: Alexandra-Projekti FAQ (2002), Internet Archive -palvelusta 14.11.2016, <https://web.archive.org/web/20030714012839/http://www.sunpoint.net/~noco/ALLUFAQ.HTM>.

Ruhanen, Pasi: Jouni Heikniemen haastattelu, bittivuoto.net (2002). Haettu Internet Archive -palvelusta 14.11.2016, <http://web.archive.org/web/20030706140915/http://www.bittivuoto.net/artikkelit.php4?kat=haastattelut&id=1>.

Telnet BBS Guide, <http://telnetbbsguide.com/bbs/>. 2016.

PC Lamerit, <http://www.pelulamu.net/cwu/>. 2006.

Dokumentit

BBS The Documentary, Published on 20 Nov 2013. Released by Jason Scott under Creative Commons BY-SA, <https://www.youtube.com/playlist?list=PLgE-9Sxs2lBVgJKy-1ZMjotIFxsJ-vOkv>.

Kirjallisuus

AALTONEN, Satu: *Tunteita, tulkintoja ja tietotekniikkaa. "Milloin kuultit ensimmäistä kertaa tietokoneista?" -kyselyn tuloksia*. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2004.

ARGYLE, Katie; SHIELDS, Rob: *Is there a Body in the Net?* Teoksessa Rob Shield (toim.). *Cultures of Internet: virtual spaces, real histories, living bodies*. Sage, London 1996.

BÖÖK, Mikael: *Verkonkutoja: kirja modernista postista*. Posti- ja tele, Helsinki 1989.

CERUZZI, Paul E: *A History of Modern Computing*. MIT Press, London, Eng.; Cambridge, Mass.: 2003.

CLARKE, Roger: *An Internet primer: technology and governance*, 30–43. Teoksessa Gerald Goggin (toim.). *Virtual Nation: Internet in Australia*. UNSW Press, Sydney 2004.

DRISCOLL, Kevin: *Hobbyist inter-networking and the popular Internet Imaginary: Forgotten histories of networked personal computing, 1978–1998*. PhD, Faculty of the USC Graduate School. University of Southern California, Los Angeles 2014.

ELO, Kimmo: Digitaalisen historian tutkimuksen kenttää louhimassa, 11–35. Teoksessa Kimmo Elo (toim.). *Digitaalinen humanismi ja historiatieteet*. Turun historiallinen yhdistys, Turku 2016.

HIRVONEN, Mikko: *BBS-harrastajat 1990-luvun tietoverkkokulttuurin murrosvaiheessa: näkökulmia Internetin kulttuuriseen omaksumiseen*. Pro gradu -tutkielma, digitaalinen kulttuuri. Turun yliopisto, Pori 2010.

HIRVONEN, Mikko: *BBS-harrastus Suomessa 1993–1999*. Havaintoja toiminnan piirteistä ja muutoksista. *Tekniikan Waiheita* 2/2007, 58–61.

HIRVONEN, Mikko: *Pioneerit ja tuulipukukansa*. 1990-luvun romantisoitua tietoverkkonostalgiata, 49–60. Teoksessa Petri Saarikoski; Ulla Heinonen & Riikka Turtiainen (toim.). *Digirakkaus 2.0*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman julkaisuja 31. Turun yliopisto, Pori 2011.

JÄRVINEN, Petteri: *Tietoverkot: opas tulevaisuuden tietoyhteiskuntaan*. WSOY, Porvoo; Helsinki; Juva 1994.

KIRSCHENBAUM, Matthew G.: *Ancient Evenings: Retrocomputing in the Digital Humanities*, 185–198. Teoksessa Susan Schreibman; Ray Siemens & John Unsworth (toim.) *A New Companion to Digital Humanities*. First Edition. Wiley-Blackwell, Hoboken, New Jersey 2016.

MORRIS, Sue: *Make new friends and kill them*, 133–145. Teoksessa Gerald Goggin (toim.). *Virtual Nation: Internet in Australia*. UNSW Press, Sydney 2004.

NASKALI, Tiia & SILVAST, Antti: *Tietokonekerhoista blogosfääriin, pöytäkoneista älypuhelimien – kokemuksia tietokoneharrastamisen arkipäiväistymisestä*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman julkaisuja 44. Turun yliopisto, Pori 2014.

NISSEN, Jörgen: *Pojkarna vid datorn. Unga entusiaster i datateknikens värld*. *Doktorsavhandling*. Linköping universitet, Linköping studies in arts and science no. 89, Symposium graduale. Stehag, Stocholm 1993.

REUNANEN, Markku; LANKOSKI, Petri & HEINONEN, Mikko: *Joystickit kuumina – varhaista erotiikkaa kotitietokoneilla*, 33–48. Teoksessa Petri Saarikoski; Ulla Heinonen & Riikka Turtiainen (toim.). *Digirakkaus 2.0*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman julkaisuja 31. Turun yliopisto, Pori 2011.

REUNANEN, Markku: *Times of Change in the Demoscene. A Creative Community and Its Relationship with Technology*. Doctoral dissertation. *Annales Universitatis Turkuensis*, Sarja - ser. B osa - tom. 428. Digital Culture, University of Turku, Turku 2017.

REUNANEN, Markku: *How Those Crackers Became Us Demosceners*. *WiderScreen* 1-2/2014, <http://widerscreen.fi/numerot/2014-1-2/crackers-became-us-demosceners/>.

REUNANEN, Markku & SILVAST, Antti: *Demoscene Platforms. A Case Study on the Adoption of Home Computers*, 289–301. Teoksessa John Impagliazzo, Timo Järvi, Petri Paju (toim.). *History of Nordic Computing 2*, Springer Berlin 2009.

SAARIKOSKI, Petri: *BBS-harrastuksen historiaa tutkitaan Turun yliopistossa*. *Tekniikan Waiheita* 2/2016, 47–49.

- SAARIKOSKI, Petri & REUNANEN, Markku: Great Northern Machine Wars – Rivalry Between User Groups in Finland. *IEEE Annals of the History of Computing*, 36(2), 2014, 16–26.
- SAARIKOSKI, Petri: "Rakas Pelit-lehden toimitus" Pelit-lehden lukijakirjeet ja digipelaamisen muutos Suomessa vuosina 1992–2002. *Pelitutkimuksen vuosikirja 2012*. Tampereen yliopisto, Tampere, 21–40, <http://www.pelitutkimus.fi/vuosikirja2012/ptvk2012-04.pdf>
- SAARIKOSKI, Petri: Unten maille tietokone kainalossa: unimuistot ja tietotekniikan arkipäiväistyminen. *Tekniikan Waiheita* 4/2011, 26–38.
- SAARIKOSKI, Petri; SUOMINEN, Jaakko; TURTIAINEN Riikka & ÖSTMAN, Sari: *Funetista Facebookiin : Internetin kulttuurihistoria*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2009.
- SAARIKOSKI, Petri: *Koneen lumo: mikrotietokoneharrastus Suomessa 1970-luvulta 1990-luvun puoliväliin*. Väitöskirja, yleinen historia. Turun yliopisto, Turku 2004.
- SILVAST, Antti & REUNANEN, Markku. Multiple Users, Diverse Users: Appropriation of the Personal Computer by Demoscene Hackers, 151–163. Teoksessa Gerard Alberts & Ruth Oldenziel (toim.). *Hacking Europe: From Computer Cultures to Demoscenes*. Springer, Berlin 2014.
- SUOMINEN, Jaakko; SILVAST, Antti & HARVAINEN, Tuomas: Smelling Machine History: Olfactory Experiences of Information Technology. *Technology & Culture*, 2018 (hyväksytty käsikirjoitus, tulossa).
- SUOMINEN, Jaakko: Helposti ja halvalla? Nettikyselyt kyselyaineiston kokoamisessa, 103–152. Teoksessa Pirjo Korkiakangas; Pia Olsson; Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.). *Kirjoittamalla kerrotut – kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Ethnos-toimite 19. Ethnos ry, Helsinki, 2016.
- SUOMINEN, Jaakko; ÖSTMAN, Sari; SAARIKOSKI, Petri & TURTIAINEN, Riikka: *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2013.
- SUOMINEN, Jaakko: The Past as the Future? Nostalgia and Retrogaming in Digital Culture. *The Fibre Culture Journal*, Issue 11 2008: DAC Conference, <http://eleven.fibrejournal.org/fcj-075-the-past-as-the-future-nostalgia-and-retrogaming-in-digital-culture/>. 2008.
- SUOMINEN, Jaakko: *Tietokonepelko teknologisen katselutavan ilmentymänä: esimerkkinä hakeritapaukseen liittyneet uhkakuvat Suomessa 1986–1988*. Pro gradu -tutkielma, kulttuurihistoria. Turun yliopisto, Turku 1997.
- UUSITUPA, Seppo: 80-luku – modeemien ja BBS:n tulon vuosikymmen, 494–499. Teoksessa Martti Tienari (toim.). *Tietotekniikan alkuvuodet Suomessa*. Tietotekniikan liitto ja Suomen atk-kustannus, Helsinki 1993.
- ÖSTMAN, Sari & TURTIAINEN, Riikka: From Research Ethics to Researching Ethics in an Online Specific Context. *Media and Communication*, Volume 4, Issue 4 2016, 66–74.